XXXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2013. április 16-18.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

A MISSZIÓS KÜLSZOLGÁLATOT TELJESÍTŐ ÁLLOMÁNYT ÉRŐ PSZICHIKAI HATÁSOK A CSALÁDTÁMOGATÁS TÜKRÉBEN

Jelige: A legerősebb és legfontosabb kötelék a család

Dolgozat lezárásának időpontja: 2012. június

„ Bármennyit is gyakorlatoztathatod az embereket, de vajon mi fog történni háború esetén,

miközben ezek a fiúk azzal a gondolattal a fejükben harcolnak,

hogy senki nem foglalkozik a családjukkal? ..."

Norman H. Schwarzkopf tábornok

„ Nincs szükség hősökre"

BEVEZETÉS

Témaválasztás indoklása, téma aktualitása

Témaválasztásom több oldalról is megközelíthető. Egyrészt naprakész, másfelől pedig személyemhez közel álló témát szerettem volna választani.

Nyilvánvaló, hogy ma a Magyar Honvédség egyik fő prioritása a NATO kapcsolatunk mélyítése, és a szövetségi kötelezettségeknek való megfelelés. Magyarország a missziós részvételeivel tudja leginkább kivenni a részét a feladatokból, hiszen a magyar katonák szerepvállalása e téren kimagasló. 20 év alatt közel ötven misszióban voltunk jelen a világban. Azonban a témát nem harci szempontok alapján szeretném megközelíteni, hanem egy olyan oldalról szeretném górcső alá venni, amivel igen szűk réteg foglalkozik a honvédségben és véleményem szerint nem is fektetnek rá megfelelő hangsúlyt. Ez nem más, mint a missziós családtámogatás.

A téma választás másik fő indoka a személyes érintettség és érdeklődési körömhöz való közelség. Nem a jelenlegi életemet érinti szorosan a téma, de a jövőm szempontjából, igenis fontosnak érzem. Hozzám hasonlóan, a legtöbb ember elgondolkodik, amikor dönt jövőjével kapcsolatban és – legjobb esetben - egy életre szóló döntést hoz meg. Konkrétan a felől, hogy a katonaságot válassza e hivatásául, vagy a civil életben találja meg számítását. Komolyan mérlegeltem választásom előtt. Pro és kontra érveket sorakoztattam fel. Mi szól a katonaság mellett illetve ellene? Mi az, amivel többet adhat nekem ez a „cég"? Miért éri meg a Magyar Honvédséget

választanom életemül? Milyen juttatásokhoz juthatok hozzá, ha ezt választom? Tényleg olyan dolgok ezek, amikre szükségem van és lesz is a jövőben? Milyen életet akarok élni?

A legfontosobb tényezőim a következők voltak: Először is, egy olyan munkahelyet akarok, ahol biztonságban érezhetem magam. Biztonságot itt értsd úgy, hogy stabil munkahelyet, életpályát, előrelátható jövőképet képzelek el magamnak. Garantált előrejutási lehetőséggel, jó fizetéssel.

A másik vágyam a változatos, izgalmas, kalandokban és kihívásokban gazdag élet. Nem a napi rutinra gondolok első sorban, sokkal inkább változatos munkakör az, ami rajzolódik előttem. A hirtelen jött feladatokra, kihívásokra való gyors reagálás.

A harmadik pedig, hogy nyíljon alkalmam egy idegen országban kipróbálni képességeimet. „Misszió" csengett a fülemben. Éreztem ez az, amit szeretnék. Olyan munkahelyre vágytam, ahol támogatva érzem magam, mint anyagilag, mint lelkileg. Manapság egyre több katona vesz körül és egyre több olyan tiszttel találkozok, akik missziókban vesznek rész és családot hagynak itthon hónapokra, akár egy teljes évre is. Másik oldalról nézve, pedig találkozom honvéd tisztjelölt társaimmal, akiknek szüleik teljesítenek szolgálatot külföldön.

Az egyik legfontosabb és legerősebb kötelék a család! Az a szál, érzés, ami összeköti a családtagokat és szeretteinket egymással. Ha erre a tényezőre nem szentelünk elég odafigyelést és elsikkad a figyelmünk felette, előre nem látható következményei lehetnek. Ez könnyen be is következhet. Mondván a katona egy gép, teszi a dolgát, végrehajtja a parancsot, nem gondolkodik. A civil réteg így lát minket, de mi jól tudjuk, hogy ugyanolyan emberek vagyunk mint mások. Érzelmekkel, szükségletekkel. Annyi biztos, hogy egy katona kicsit máshogy éli meg a dolgokat, de a lényeg ugyan az marad. Biztonságban akarjuk tudni szeretteinket és magunkat is. Biztonságot teremteni otthonra, hogy a katona misszióban „ott legyen fejben", a feladatra koncentráljon, ne pedig több 100 kilométerre haza.

Ezért is más, talán mondhatni, hogy gondoskodóbb intézmény a magyar honvédség! Mert nem csak az egyént, a katonát látja, hanem annak családjával is számol, figyelembe veszi azt, próbál törődni vele. Mert van családtámogató rendszere. A Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családsegítő Rendszer (továbbiakban: HTCSR)

szellemében 2009-ben kezdte meg működösét a Humánszolgáltató Iroda (továbbiakban: Iroda), Debrecenben az MH 5. Bocskai István Lövészdandár vezetése alatt.

Dolgozatomba bemutatom a HTCSR-t és Irodát, valamint szeretnék kitérni minden olyan lelki –és pszichikai tényezőre, ami lejátszódik egy katonában és annak családjában a missziós időszak alatt, azaz azokra a viselkedési és emberi tényezőkre, amelyek életre hívták a rendszer létrejöttét.

A kutatás célja

Kutatásom célja, elősegíteni a humánszolgáltató rendszer és a családtámogatás fejlesztését és működését, valamint megismertetni egy szélesebb körű közönséggel a családtámogatásban rejlő lehetőségeket. További célom, hogy reális képet adjak a magyar katonák érzelmeiről missziós szolgálatteljesítésük időszakában.

A probléma felvetése

Az elmúlt évtizedekben jelentős változás ment végbe a Magyar Honvédségben a humán támogatások területén. Az alakulatoknál a humán szervek a személyügyi szervekbe kerültek beintegrálásra, az átszervezések során az ezzel a szakterülettel foglalkozó szakemberek száma a minimálisra csökkent, többségük elhagyta a pályát. Ugyanakkor a katonákat terhelő szociális problémák nem szűntek meg, habár hangsúlyai részben változtak. Az egyik legjelentősebb a tartós távollét okozta nehézségek a család és a katona számára. A pszichikai terhelés mellett a család jelentős funkciókat veszít, úgymint a háztartás vezetésének a távollévőre eső feladatai, az apa vagy az anya, mint egyik szülő funkcióinak kiesése, és még sorolhatnám. Ráadásul a távollétek alatt is szükség van olyan ügyek intézésére, amelyekhez a katona személyes jelenléte szükséges lenne. Összességében a hosszabb idejű vezénylések, vagy missziók alatt a távollévők **családjának szociális biztonsága sérül**, melynek eredménye, hogy a katona **nem tud maximálisan a feladatára koncentrálni**, gondolatait kitölti a szerettei iránt érzett aggódás. Ez még átlagos kiképzési feladatok végrehajtása közben is balesetekhez vezethet, de missziós feladatok esetében akár emberéletekbe is kerülhet.[1]

[1] Jakab György, Az MH 5. Bocskai István Lövészdandár Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családtámogató Rendszer kialakítása és működésének tapasztalatai c. cikke alapján.

Nyilvánvaló, hogy a katonáknak égető szükségük van arra, hogy a családjukkal kapcsolatos ügyek intézése zavartalanul folyjon, a kapcsolattartás biztosított legyen, valamint esetlegesen felmerülő probléma kapcsán azonnali segítséget kapjon elkerülve a külszolgálatot teljesítő katona tehetetlensége miatti feszültség érzését.

Hipotéziseim felállítása

Az előzőkben felsorolt indokok és érvek alapján igen sürgetőnek vagy még inkább időszerűnek találom az alábbi problémák és kihívások megoldását:

- Számomra a legszembetűnőbb probléma, hogy csak bizonyos helyőrségben élők számára van lehetőség hova fordulni segítségért. Minden helyőrségben szükséges lenne egy iroda, vagy csoport létrehozására, ahova a családtagok bártan fordulhatnának problémáikkal.
- A kiemelt alakulatoknál nincs állandó családtámogató szakember. Állandó segítők és munkatársak hiányából fakadóan nehéz a továbbképzési lehetőségeket megszervezni.
- A probléma megoldásának sikeressége ne függjön a feladatot ellátó motiváltságától vagy személyétől. A családtámogató személyek kijelölése nem következetes, mert sok esetben nem szakmai alapon történik a kiválasztás, valamint sok esetben más és más személy végzi el a folyamatosságot igénylő tevékenységet.
- Hiányosságok tekintetében a missziós családtámogatói rendszer egyik kiemelkedő hibája a családsegítő önkéntesek hiánya.
- Hatékony és eredményes segítségnyújtás az élet bármely területén.
- Visszatérő probléma a családgondozás. Könnyen előfordul, hogy az egyik családtag munkahelye illetve munkaviszonya megszűnik. Manapság nem egyszerű új munkát találni. Családgondozás kapcsán merülhet fel a gyermekek bölcsödébe, óvodába járatása és iskoláztatása. Ennek kapcsán merül fel bennem az a Honvédségre jellemző sajátosság, hogy a katona hivatásából adódóan átvezényelhető akár az ország egyik feléből a másikba. Ilyen helyzetekben természetesen a katona családjával együtt költözik. A probléma ezzel az, hogy a családnak lakást, a magával hozott házas- vagy élettársnak (általában a feleségnek) új munkahelyet kell találnia, a gyermekeket pedig be kell iskolázni. Ez egy teljesen idegen városban komoly kihívásnak bizonyul.

Dolgozat felépítése:

Dolgozatomat logikailag összefűzött 5 fejezetet tartalmaz, amelyeket a „Bevezetés” és az „Összefoglalás” fognak közre.

A **bevezetésben** a téma kapcsán kifejtem személyes érdeklődésemet, bemutatom a tárgykör aktualitását és az egyre növekvő igényt, hogy figyelmünket fordítsuk a család és annak támogatásának fontosságára. Ezután sorra veszem a felmerülő kérdéseket és felállítom hipotéziseimet, melyekre a további fejezetekben kitérek és végül megoldási javaslattal szolgálok. Ki fogok térni arra a célra, amit el kívánok érni tudományos értekezésemmel és a kutatási módszereimre, melyekkel elkészítettem a dolgozatom.

Az **első fejezetben** foglalkozom Magyarország missziós szerepvállalásával, rövid áttekintő képet adva arról, honnan kezdtük és most hova jutottunk el és, hogy miért fontos hazánknak a honi területen túli békefenntartó szolgálatokban való részvétel. Továbbá kitérek minden olyan pszichikai veszélyre, stressz forrásra, amelyek fenyegethetik a katonákat külszolgálatok teljesítése folyamán és a hazatérés után. Valamint megemlítem a felkészítés és a megelőzés fontosságát.

A **második fejezet** „A misszió legyen közös vállalkozás” címet kapta. Ebben a fejezetben a teljeség igénye nélkül a missziód külszolgálatot három fő szakaszra bontva ismertetek minden olyan problémát és konfliktust, melyekkel a katona és annak CSALÁDJA szembesül. Kitérek a prevencióra a család szemszögéből, valamint a könnyebb elfogadás érdekében bemutatom a katonai közösségek pszichológiáját.

A **harmadik fejezet** témája hívta életre a dolgozatom lényegét. Ebben a részben bemutatom a Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családsegítő Rendszert, amely próbál segíteni a családoknak és katonáknak az élet szinte bármely területén, kiemelt figyelmet fordítva a missziós családtámogatásra.

A **negyedik fejezetben** azokról a katonákról és családtagjaikról szólok, akiket személyesen kerestem fel, hogy interjút készíthessek velük. Mindannyian őszintén és bizalommal fogadtak, szívesen válaszoltak olyan kérdéseimre is, amelyek privát életük magánszféráját érintik.

Az **ötödik fejezetben** a dolgozatom írása közben felmerülő dilemmákra, valamint a bevezetőben megfogalmazott hipotézisre és probléma felvetésre adok megoldási javaslatokat.

Kutatási módszerek

A kutatómunkám során először áttanulmányoztam a témámban fellelhető szakirodalmi hátteret. Elméleti háttérnek számít minden olyan rész, amely a magyar katonák missziós szerepvállalásáról és a pszichológiai folyamatokról szól.

Továbbá tanulmányoztam az értekezésem témájához kapcsolódó HM, ÖHP számára készített jelentéseket és elemzéseket. Kutatásom kiterjedt szakdolgozatokra, doktori disszertációkra és tanulmányokra.

Kutatómunkám jelentős hányadát képzik a személyesen készített interjúim és mások által készített kérdőíves elemzések.

1. FEJEZET

Magyarország missziós szerepvállalása, és a misszióval járó pszichikai veszélyek

1.1. Magyarország részvétele a missziós békefenntartásban

1.1.1. NATO és a békefenntartás[2]

NATO tagországok 1991-ben elfogadták azt a nyilatkozatot, miszerint a biztonságot fenyegető kihívásokra nem egyénileg kell tevékenykedni, hanem a nemzetközi békében és biztonságban érintett szervezeteknek egységesen, közösen kell megoldaniuk. A NATO béketevékenységét a Jugoszláviában dúló polgárháború és az ENSZ Védelmi Erők korlátozott képességei hívták életre. 1992-ben a NATO és az ENSZ együttműködése nagy lépést tett előre. NATO tagországok védelmi miniszterei kijelentették, hogy a szervezet feladatai közé kell építeni az ENSZ békefenntartó tevékenységének támogatását, melyet eseti alapon vagy saját eljárás szerint hajtanak végre. A NATO elismeri az ENSZ Biztonsági Tanácsának elsődlegességét regionális és globális szinten egyaránt. Ennek alapján a szövetség vagy saját vezetési-, irányítási–és eljárási módjának megfelelően, vagy csak bizonyos képességeket kölcsönözve vesz részt a béketámogató műveletekben.

Sokan teszik fel a kérdést, hogy valójában a Magyar Honvédség mit is keres békefenntartói missziókban? Magyarország egyik kiemelkedő missziója az afganisztáni szerepvállalásunk, amely az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatrendszerünk kiemelkedő eleme. A NATO-hoz való csatlakozásunkkal elnyertünk, hogy eddigi történelmünk során soha nem tapasztalt biztonsági garanciákkal rendelkezzünk. Egyszerűen megfogalmazva a NATO sikere a mi sikerünk, a NATO kudarca pedig egyben a mi kudarcunk is. A NATO-nak pedig ma Afganisztán a legfőbb művelete. *„Ez fejezi ki a legerősebben, hogy mi egy táborba tartozunk”*[3] Magyarországnak ki kell állnia NATO szövetségesei mellett, minimum azért, hogy adott esetben viszont számíthassunk az ő segítségükre. *„Magyarországnak nincs valódi katonai kapacitása. Védelmi ügyekben egyértelműen a NATO-ra hagyatkozik. A jogok és kötelezettségek*

[2] Győri Barcsa Andrea: Békefenntartás a XXI. században. In: Sereg Szemle 2010/2.
[3] Bajnai Gordon volt miniszterelnök

pedig együtt járnak, ezért ezekben az ügyekben nekünk rész kell vennünk, különben potyautasok leszünk, és úgy is fognak ránk nézni. Akkor számíthatunk szövetségeseinkre, ha mi is segítünk nekik"[4] A Magyar Honvédség külszolgálati szerepvállalása első sorban a NATO-ról szól.

1.1.2. Magyarország és a békefenntartás[5]

*„A magyar katonák régóta vesznek részt, különböző létszámban, olyan műveletekben, melyeknek célja a béke, biztonság és stabilitás megteremtése."*A rendszerváltást követően a Magyar Honvédség kinyilvánította azt a szándékát, hogy részt vállaljon a kollektív béke – és biztonság jövőképének kialakításában. Fegyvertelen katonai megfigyelőként, már az 1988-as évektől részt vállalunk ENSZ békefenntartó misszióiban. A Magyar Honvédség legfontosabb és egyben legsikeresebb tevékenysége a különböző nemzetközi szervezetek (ENSZ, EBESZ, MFO, EU, NATO) égisze alatt, a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájának szellemében folyó béketámogató műveletekben való részvétel. Katonáink a világ számos pontján bizonyították már, hogy képesek megakadályozni a konfliktusok kiterjedését.

A Magyar Honvédség az elmúlt két évtized alatt közel félszáz misszióban és béketámogató műveletben vett részt világszerte. Jelenleg Magyarország béketámogató műveletekben mintegy 1000 fővel vesz részt, ENSZ missziókban, mint Ciprus, Nyugat-Szahara, Afganisztán több mint 100 fővel veszi ki részét a szolgálatteljesítésből. Hasonló adottságokkal rendelkező országokhoz viszonyítva ez a szám kiemelkedő, főleg ha figyelembe vesszük területi és gazdasági adottságait, haderejének létszámát hazánknak. A magyar haderő teljes létszámát számon véve igen magas azon katonák száma, akik külföldi missziós szolgálatot látnak el.

A Magyar Honvédségég **szerepvállalását** végigkövetve a béketámogató műveleteket tekintve jól látható az egyre erőteljesebb szerepvállalás. Első alkalommal ENSZ felkérésre 1988-ban fegyvertelen katonai megfigyelőként vettünk részt az iraki-iráni háborút lezáró békeszerződést ellenőrző misszióban (UNIMOG). 1995-ben fegyveres békefenntartói és katonai rendészeti feladatokat látunk el a Sínai-félszigeten a Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők (MFO) misszió keretein belül. Afganisztánban,

[4] Göncz Kinga volt külügyminiszter
[5] Boldizsár Gábor alezredes: A békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre című doktori (PhD) értekezése, Budapest 2008.

Baghlan tartományban lévő Pol-e Khumri-ban a Magyar Köztársaság látja el a terület teljes katonai és nemzetközi civil feladatait. A PRT irányítását a holland fegyveres erőktől vettük át. Magyarország magas színvonalon teljesít szolgálatot az ENSZ, EBESZ és NATO által vezetett műveletekben, illetve két –vagy többoldalú megállapodásokon alapuló missziókban. Katonáink jelenleg is több nemzetközi misszióban teljesítenek szolgálatot. ENSZ és EBESZ mandátum alapján békefenntartói műveletet látnak el Cipruson, Grúziában, Nyugat-Szaharában, valamint MFO kötelékben a Sínai-félszigeten. A nemzetközi béke és biztonság fenntartásához kiképzőként járulnak hozzá NATO missziókban a Balkánon KFOR misszióban, Koszovóban és ISAF erőként Afganisztánban.

Nyomon követve a magyar katonák **létszámának alakulását**, megfigyelhetjük, hogy 1990-es évektől fokozatosan, de nem számottevően nőtt a létszám. 1995-ben a jelenlét ugrásszerűen megnőtt, ami magyarázható azzal, hogy hazánk is ki akarta venni részét a délszláv válság békés rendezésében (IFOR). Pár évig tartó stagnálást követően 1999-ben egy újabb változás következett be a KFOR és az AFOR missziók keretein belül. 2001-ben az Amerikai Egyesült Államokban történt terrortámadást követően számos misszió vette kezdetét (ISAF Afganisztánban vagy a MH Szállító Zászlóalj tevékenysége Irakban), emelve ezzel a külföldön szolgáló magyar katonák létszámát. 2005 és 2009 között a létszám nem növekedett jelentősen, a kormány által meghatározott 1000 fős ambíciószint közelében állomásoztunk külföldön, azonban teljesen pontos adattal nem lehetett szolgálni. 2010-es adatok alapján 22 misszióban, 13 országban megközelítőleg 850 fő teljesített szolgál külföldön, ami kiteszi majdnem a felét az országhatáron kívül szolgáló magyar állománynak.

A magyar csapatok **szerepvállalásának típusa** is megváltozott. Kezdetben ellenőrző és megfigyelő feladatokat láttunk el, az idő előrehaladtával pedig béketámogató és békefenntartó műveletekben is részt vettünk. Érezhetően egyre nagyobb szerepet kaptunk a nemzetközi színtéren, mára odáig jutottunk, hogy Afganisztánban a Baghlan tartományban tevékenykedő PRT-ben vezető nemzet szerepet töltünk be. Fontosságunkat, tisztjeink hozzáértésről tanúskodik az a tény, hogy egyre több felkérés érkezik szövetséges parancsnokságokról parancsnoki beosztások betöltésére. Elismertségünk abból adódik, hogy a szövetségesi kötelezettségünknek folyamatosan eleget teszünk, és a fokozódó nemzetközi nyomásnak is megfelelünk, amely megkívánja, hogy egyre több feladatba kapcsolódjunk be és egyben növeljük a kint állomásozottak létszámát. Missziókban való szerepvállalásunk hatással volt a

haderőnk átalakítására, valamint a biztonság –és védelempolitikánk megváltozására. Látható, hogy részvételünk fő feladta a békefenntartási tevékenységek és humanitárius segítségnyújtási feladatok, azonban azon katonai képességeink is erősödnek, amelyek lehetővé teszik részvételünket terrorizmus ellenes műveletekben vagy lázadók elleni harcokban.

Ahhoz azonban, hogy a megfelelő létszámban vegyünk részt egy hozzáértő szakavatott állománnyal, **motivációra** is szükség van. Egy 2010-es empirikus katonaszociológiai kutatás szerint – melyet 2008. június -2010. július között hajtottak végre a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság (MH ÖHP) parancsnokának felkérésére, közel 1700 fő hivatásos és szerződéses katona megkérdezésével – a külföldi misszióra történő jelentkezéseknél túlnyomó részben a plusz anyagi forrásoknak a megszerzése jelenti az igen komoly motivációs tényezőt. Másfelől a fő szempontok között szerepel még az önmegvalósítás, az egyéni képességeknek a kipróbálása; a szakmai tapasztalatszerzés –és fejlődés lehetősége; valamint az utazás, világlátás, egy új kultúra megismerése.[6] Magyarországnak missziós felajánlásai során vigyázni kell arra, hogy ne tegyen felelőtlen, teljesíthetetlen ígéreteket, mert azok esetleges visszavonása sértené a nemzetközi érdekeket és hazán könnyen elveszítené pozitív megítélését a nemzetközi színtéren.

A missziós feladatoknak presztízse és értéke van a magyar katonák körében. A katonák törekszenek a missziókban való részvételre. Ezek kihívást jelentő feladatok, ezen felül egzisztenciális lehetőségek (előmeneteli, jobb anyagi feltételek) is egyben. A Magyar Honvédség képességeinek fejlődése nyomán egyre fontosabb és önállóbb feladatokat hajtunk végre. A műveleti feladatokban való részvétel segíti a Magyar Honvédség fejlődését: nemzetközi tapasztalatok és megmérettetés, magas szintű kiképzés, felkészítés és nemzetközi együttműködés gyakorlása valós helyzetben.

[6] Kiss Zoltán László, Magyarok a békefenntartásban, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011. (139-140 oldal)

1.2. A Missziós szolgálatteljesítés pszichikai veszélyei[7]

A NATO-ban vállalt kötelezettségünkből eredően a Magyar Honvédség hivatásos –és szerződéses állománya gyakran kerül olyan helyzetbe, amikor fokozottan van kitéve pszichés megterhelésnek. Az elmúlt években több olyan esemény történt hazánkban (árvizek, vörösiszap-katasztrófa), vagy a távoli műveleti területen (Afganisztánban 2010 augusztusában történt merénylet során három katona súlyosan megsérült, egy katonanő pedig életét vesztette, vagy 2011 májusában történt incidens során autóbalesetben ketten életüket vesztették további négyen megsérültek), melyeknek hatására sokan éltek át súlyos megrázkódtatásokat. A katonák (rendőrök, tűzoltók, mentősök) fokozatosan ki vannak téve, komoly stresszel járó tragédiáknak, melyek következtében könnyen szenvedhetnek el traumát. Manapság egyre több esemény jelent tragédiát, ilyenek lehetnek a közvetlenül átélt veszélyhelyzetek, személyes részvétel harcokban, egyének ellen irányuló erőszak, terrortámadás, természeti katasztrófák, közúti balesetek, vagy közeli hozzátartozóról kapott váratlanul ért rossz hírek.

A katonák harctéri pszichikai összeomlásainak jelensége már régóta ismertes, azonban a hozzáállás negatív volt egészen a második világháborúig. Gyenge jelleműnek tartották azokat a katonákat, akik a harcok alatt vagy után félelmet, aggódást, vagy pánikot mutattak, és ezeket a katonákat többnyire meg is büntették. A XX. század második felében a sok személyes beszámolónak, a parancsnokok jelentéseinek, és szakemberek vizsgálatainak köszönhetően a korábbi felfogás megváltozott.

A békeműveletekben való szerepvállalás olyan specifikus feladatot jelent katonáinknak, amely eltér a honi területen végzett munkától. A misszióba készülő katona tudatában van annak, hogy veszélyes feladatra vállalkozik, háborús területre készül, megsérülhet, vagy életét is veszítheti. Hirtelen vagy folyamatosan fellépő stressz – melyben a katona személyesen tapasztal meg életveszélyes szituációkat, katasztrófákat, találkozik súlyosan megsebesült emberekkel vagy halállal – gyengítik a fizikai aktivitást és védekezőképességet. Ezért is fontos, hogy megfelelő kiképzéssel és prevencióval felkészítsék a katonákat a traumaforrásokra, így a fenyegető helyzetekben a fellépő stressz hozzájáruljon az önvédelemhez és a katona helyes válaszreakciójához.

[7] Urbán Nóra őrnagy: Fokozott pszichés veszéllyel járó missziós szolgálatok című cikke, Budapest, Honvédségi Szemle 2009/09

Misszióban jelentkező stressz források

Műveleti területen való szolgálatteljesítés során a feladatot végrehajtó katonát olyan hatások érik, amelyek pszichikailag megterhelőek és szervezete sincs ezekhez hozzászokva. Az egyik lejellemzőbb stressz jelenség a katonák félelem érzete. A megszokottnál jóval gyakrabban találkoznak a halállal, mint átlagos helyzetben. Amikor mások tragédiájával szembesül, rádöbben mennyire sebezhető és milyen könnyen vége lehet az életének. Közel ennyire sokkoló a bajtársak és mások sebesülései.

Folyamatos és megfoghatatlan stressz hatás, hogy mindig készenlétben van a katona, hiszen az ellenség a közelben tartózkodik, és bármikor támadhat. Meg kell birkózni azzal a tudattal, hogy az életben maradás záloga lehet az erőszak alkalmazása, illetve egy idegen emberélet kioltása.

Gyakran okoz feszültséget az információhiány, ami instabilitást okoz, nem tudnak a katonák felkészülni a lehetőségekre. Rontja a katona biztonságérzetét az esetenként megfigyelhető bizalomhiány, ami a parancsnokokkal és elöljárókkal szemben nyilvánulhat meg. Fontos a vezetők felkészültsége, tapasztalata, talpraesettsége, személyes kisugárzása és a beosztottak szemben tanúsított bánásmódja.

Komoly kihívást jelent, hogy a misszióban lévők egy egészen más közegben, napi rutin szerint élnek. Alkalmazkodniuk kell az eltérő kultúrákhoz, emberekhez és szokásokhoz.

Végül említést érdemel a pihenés – és alváshiányból származó kimerültség. Szervezetünknek szüksége van a pihenésre, máskülönben képtelen a fizikai és mentális kihívások után regenerációra. Minél inkább fáradt egy katona, annál nagyobb az esélye a teljesítmény-csökkenésére, kedélyállapota megváltozására és az esetleges súlyos hibák elkövetésére.

A katonák beszámolnak egy olyan stressz forrásról is, amellyel a szakirodalom nem foglalkozik, nem szentel kimagasló figyelmet, pedig minden egyes külszolgálatot teljesítő katonában megjelenik a feszültség eme forrása. A tehetetlenség érzése az otthon maradt család problémáinak irányába. Misszióban lévő aggódik párja, élettársa, felesége, gyermekei vagy idős szülei miatt. Frusztrált amiatt, hogy felmerülő probléma esten nem tud segítséget nyújtani, a tehetetlensége felőrli idegeit. Jellemzően jobban aggódik családja miatt, mint saját maga biztonságáért.

Fizikai stressz hatás a műveletei területre jellemző és a megszokottól eltérő időjárási –és hőmérsékleti viszonyok, a csapadék fajtája illetve mennyisége, a levegő páratartalma is eltér az itthon megszokottól, a levegő szennyezettsége is komoly

károsító tényező lehet. A katonára ható fizikai tényező közé sorolható a nagy idegi feszültség és folyamatos koncentráció különösen harctevékenység, épületharcászat, helységharc, tömegkezelés és veszélyes személyek elfogása során. Szintén megterhelő az izomfáradtság, amelyet az egész napos súlyos repeszálló mellény viselése, vagy menetek során a felszerelés cipelése okoz.

„A stressz önmagában nem káros, hiszen része a szervezet túlélő, önfenntartó mechanizmusának. Akkor válik károssá, ha intenzitása és terjedelme meghaladja azt a szintet, amivel a szervezet még önerőből meg tud küzdeni. Tudatos tevékenységgel ez a szint kitolható, így a káros következmények elkerülhetők, csökkenthetők”[8]

1.3. Stressz hatása és a Poszttraumás stressz szindróma (PTSD)

Ma a Magyar Honvédségben szolgáló katonák nagy része biztosan eljut egy-két misszióba karriere folyamán. Fizikai és mentális felkészültségük fogja meghatározni, hogy megszokottól eltérő területről, ahol valós harcszituációkban kell részt venniük fokozott stressznek kitéve, ugyanolyan egészségesen térnek e haza.

A katonai műveletek szintjén az elmúlt évtizedekben az új típusú fenyegetések merőben más kihívásokat jelentettek, melyekre újfajta hozzáállással kellett válaszolni. Az olyan missziós tevékenységek során, mint a békefenntartás, nincs világosan megnevezhető ellenség, tehát a különbözik a hagyományos értelemben megfogalmazott katonai feladatoktól. A katonák eredendően fegyveres erőszak alkalmazására kapnak kiképzést, ellenben a békefenntartó tevékenység során elvárják tőlük, hogy lehetőleg ne a tanult módon – fegyverrel – reagáljanak, hanem sokkal inkább diplomatikus módszerekkel. A helyszíni tényezőket figyelembe véve ugyanakkor elmondható, hogy a körülmények – mint az ellenséges erők megmozdulási, gerilla –és terrortámadások, aknamezők veszély, rajtaütések és erőszakos megnyilvánulások – sokkal inkább hasonlítanak a klasszikus értelemben vett háborúk jellegére. A katonáktól elvárt magas szintű szakmai felkészültségük, rugalmasságuk és alkalmazkodó képességük ellenére a missziókból hazatérők körében 6-12%-os arányban figyelhetők meg a PTSD egyes tünetei.

[8] Dr. Eleki Zoltán alezredes, Sárközi Zoltán nyá. őrnagy: A missziós állomány fizikai és pszichikai felkészítésének fontossága. Honvéd altiszti folyóirat, Budapest 2010/2.

1.3.1. Stressz kezelése

A stressz lényege, hogy szervezetünk megérzi a megszokott körülmények változását, melyekre olyan válaszokkal reagál, hogy saját egyensúlyát helyreállítsa, védekezzen és alkalmazkodjon, ami a szervezet védekező mechanizmusa és nem jelent az egészségre káros folyamatot.

Fontos lépés, hogy felkészítsék a katonákat a stresszre, meg kell tanítani őket, hogyan ismerhetik fel a stressz faktorokat, hogyan tudnak megküzdeni velük és hogyan tudják majd tudatosan levezetni a felhalmozódott feszültséget. A traumával és a stresszel kapcsolatos beavatkozásnak három szintje ismeretes: elsődleges, másodlagos és harmadlagos prevenció.

Elsődleges prevenció: A trauma elszenvedését megelőző időszakra vonatkozik. Fel kell készíteni a katonákat a várható stresszel járó szituációkra, így azok nem érik váratlanul őket, alkalmazkodásukat ki tudják alakítani a szélsőséges körülmények tükrében. Szükséges az információgyűjtés az adott műveleti területről, a veszélyt jelentő eseményekről. Ebben nyújthat segítséget a missziós felkészítés tananyaga, interneten fellelhető információ, vagy olyan bajtársak beszámolói, akik már megjárták az adott műveleti területet.

Másodlagos prevenció: Ebben a fázisban a katonának képesnek kell lennie felismernie saját magán és társain a túlzott stresszt-terheléssel járó tüneteket (feszültség, izgalom, zaklatottság, általános pesszimizmus, ingerültség, csekélységek miatti idegesség, zárkózottság, levertség, véletlen hanghatásoktól, mozgásoktól való félelem, kommunikáció nehézségei, düh, parancsnok és társak miatti elhagyatottság érzése, alegység és önmagunk iránti bizalom elvesztése) és azonnal történjen meg a beavatkozás. Cél a negatív pszichés tünetetek csökkentése, így csökkenthető a PTSD kialakulása.

Harmadlagos prevenció során a már kialakult betegségek gyógyítása, a krónikussá válások megelőzése a fő cél. Legismertebb eszközök a rehabilitáció, gyógyszeres és pszichoterápiás segítségnyújtás.

Nem könnyű feladat a stressz felismerése, hiszen gyakran miatta vagyunk képtelenek higgadtan gondolkodni. Fél sikernek számít, ha már képesek vagyunk felismerni a forrását, meg tudjuk mondani mi az, ami miatt nyugtalanságot érzünk. Egyénenként különbözik az a stressz szint, amivel a szervezet még képes megküzdeni, de végtelenségig senki sem tudja elviselni a terhelést. Nagyon fontos a szervezetünk energia tartalékainak a feltöltése, ezért szükséges a regenerálódás a misszió közben és után.

1.3.2. Poszttraumás stressz szindróma (PTSD)

Amennyiben a katona folyamatosan ki van téve a stressznek, akkor nagy az esélye a fizikális és mentális betegségek kialakulásának. Ma már a pszichológusok és orvosok körében jól ismert betegség a PTSD, habár kezelését illetően nehézségekbe ütköznek. Arról a jelenségről van szó, amikor a pszichikai sérülések nem rögtön lépnek fel, hanem a harcok során nehezen feldolgozható élmények, traumatikus események és átélt stressz hatására, csak később a műveleti területtől távol, bizonyos idő (több hét vagy hónap) után jelentkeznek. Valószínűsíthető, hogy a közelmúltban átélt traumák vezethetők vissza a zavar kialakulásához. A PTSD-ben szenvedőkre különösen jellemző a visszatérő éjszaki rémálmokból adódó alvászavarok, pánikrohamok, dühkitörések, erőszakos viselkedés, vagy a környezetben élő társakkal való kapcsolatok súlyos sérülései.

A PTSD tanulmányozása a vietnámi háború alatt és az azt követő időkben vált elterjedtebbé. Az amerikai veteránok a háború után nagyon nehezen illeszkedtek vissza a társadalomba és a korábbi civil életükbe, éveken keresztül küzdöttek pszichikai zavarokkal. A tömeges jelenség és annak különleges természete miatt „vietnámi szindrómának” nevezték el a Vietnámból visszatérő katonák poszttraumatikus zavarait. A kialakulásban több tényező együttesen hatott. Megrázó háborús tapasztalatok, ellenség azonosítása nehéz volt, gyakran civil nők és gyerekek is az ellenség táborát képezték. Visszatéréskor a katonákat a társadalom háborúellenes demonstrációval vagy polgártársaik megvetésével fogadta őket.

A hazatérő katonák beilleszkedését elősegítve, összhangban civil szervezetekkel, célszerű a családtagokkal és a közösséggel megismertetni azokat az eseményeket, melyek súlyos, traumatikus hatásokat idéztek elő a legénység életében a műveleti területen.

2. FEJEZET

A misszió legyen közös vállalkozás![9]

Nemzetközi kutatások tapasztalatai és hazai kérdőíves kutatás alapján *„a missziót megjárt magyar hivatásos – és szerződéses katonák házas- és élettársainak túlnyomó többsége, úgy ítélte meg: mind ők, mind pedig gyermekeik, s párjuk szülei alapvetően megértően (el)fogadták, hogy házas-, illetve élettársuk külföldi missziós szolgálatának időtartama alatt meglehetősen hosszú ideig nem látják majd a családfőt.*

Párjuk külföldi misszióban történő szolgálata alatt az itthon maradó házas- és élettársak túlnyomó többsége derekasan igyekezett helytállni – annak ellenére, hogy párjuk távollétében a nyakukba szakadt a jellemzően kétkeresős családmodellben élő katonacsaládok fenntartásának minden nyűge-gondja, amit annak a tudata sem igazán tett könnyebbé, hogy segítséget nem mindig várhatnak a távol élő szülőktől, rokonoktól, barátoktól. Ez az itthon maradottak rengeteg energiáját emészthette fel, érzékenyebbé tehette őket…

Az itthon maradó házas- és élettársaknak a túlhajszoltságuk miatti esetleges türelmetlensége, idegessége, feszültsége kedvezőtlenül befolyásolhatja a gyermekeikkel, szüleikkel, barátaikkal, rokonaikkal való kapcsolatukat, s gondok forrása lehet a munkahelyeiken is (ami a romló munkaerőpiaci helyzet és az emelkedő munkanélküliségi ráta mellett nem kedvező.)”[10]

A külföldön szolgálatot teljesítő katonák lelki békéje, kiegyensúlyozottsága és stressz tűrő képessége rendkívül fontos. Ezeket a tényezőket befolyásolja, hogy családtagjaiktól milyen mértékű támogatást kapnak a missziós beosztással járó szolgálati leterheltség, illetve elfoglaltságból adódó elhúzódó távollét miatt. Ahhoz, hogy a misszió egy „közös vállalkozás” legyen, tisztázni kell a célokat, amelyeket el kívánnak érni, mindkét fél részéről felmerülő elvárásokat és félelmeket, valamint a megújuló szerepeket ki kell osztani.

---

[9] http://bocskaidandar.hu/rovatok/pszichologiai-rovat
http://www.bocskaidandar.hu/rovatok/pszichologiai-rovat/58-rovatok
Katona Tímea pszichológus főhadnagy pszichológiai felkészítésen szerzett tapasztalatai alapján, 2009.

[10] Kiss Zoltán László, Magyarok a békefenntartásban, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011 (208-209 oldal)

A külföldi misszió, mind az egyénre, mind a családra más-más hatást gyakorol. Ebben a fejezetben a hatásokat és reakciókat fogom vizsgálni. Másfelől ismertetni fogom a katonacsaládokban lezajló érzelmi folyamatok és viszonyrendszer alakulását, melyeket a nemzetközi szakirodalom a szociológiai és a szociálpszichológiai sajátosságok alapján három fő szakaszra bontva vizsgál a missziós külszolgálattal kapcsolatban:

1. Kiutazás előtti időszak
2. Misszióban eltöltött időszak, ezen belül
    a. „elválasztási, elszakadási fázis", ami a kiutazástól számított 3-4 hónap
    b. „normalizálódási és leküzdési fázis", ami a hazautazásig tart
3. Hazatérés és visszailleszkedés időszaka[11]

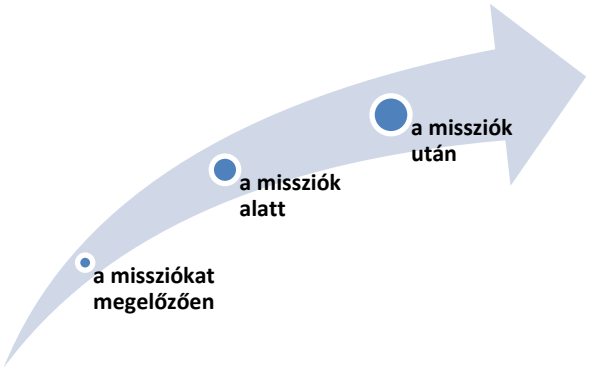

2.1. Kiutazás előtt

Az indulási nap közeledtével felszínre kerülnek az addig rejtve maradt indulatok, feszültség források és félelmek mind a katonában, társaiban és a családtagokban egyaránt. A katona aggódik, feszélt még a rutinszerű gyakorlatok alkalmával is, hiszen félnek, hogy missziós területen olyan hibát követnek el, ami akár bajtársuk életébe kerülhet. Könnyen elbizonytalanodnak a már megszerzett ismeretekben, nagy terhet róva ezzel a katonára. Másik jelentés stressz forrás, hogy az indulás közeledtével az addig nyugodtnak és biztosnak vélt otthon is izzó, feszültségekkel teli méhkassá változhat.

A család minden tagjára hatással van, ha az egyik családfő külszolgálatot készül ellátni vagy lát el. Az itthon maradó házastárs – többnyire nő, de akadnak már férfiak is

[11] Kiss Zoltán László, Magyarok a békefenntartásban, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011. (204. oldal)

- úgy érezheti, hogy háttérbe szorul vagy elhagyják, csalódottságot és dühöt érezhet, féltik párjuk életét, aggódnak a családért és annak egységéért, jövőjéért.

A kiutazás előtti hetekre jellemző a zaklatottság, hiszen mindenki együtt akar lenni a katonával, ellenben egyre több időt kell eltölteni a laktanyában, felkészítéseken, gyakorlatokon, különböző egyeztetések, megbeszélések vagy a „főpróba" miatt. Erről az időszakról elmondható, hogy talán túlhajszoltabb a tempó, mint maga a bevetés. Egyes kutatások és a tapasztalat is azt mutatja, hogy a fiatalabb párok nagyobb eséllyel vitáznak össze, mint azok, akik már évek, évtizedek óta együtt vannak. A fiatalabbak életkori sajátosságuk miatt kevésbé toleránsak, nehezen fogadják el a távolság és elutazás tényét, vehemenciájukból adódóan hamarabb összekapnak. A családtagok véleménye is megoszlik, van, aki teljes vállszélességgel támogatja párját a felkészülés alatt, ellenben akad olyan is, aki még a misszió tényét is ellenzi.

A gyermekkel való kapcsolattartásra több lehetőség is adott. Óvodás -és iskolás korú gyerekeknek egy térképen meg tudjuk mutatni, hogy hová fog utazni a szülő. Sokat jelenthet ha a szülő megajándékozza gyermekét indulás előtt egy plüssállattal, aki majd „vigyáz" rá, amíg Ő távol lesz, egy kisebb emléktárgyat (kulcstartó, fonott szalag a csuklón) pedig a szülő tarthat mindig magánál. Aranyos megoldás lehet még a közös csillagválasztás, amelyre ha feltekintenek, eszükbe jut a másik. Előre elkészített ajándékok, amelyeket a gyerekek bizonyos időközönként kapnak meg a távollét folyamán, azt a megerősítő érzést vált ki a gyerekekből, hogy bár távol van szülője, mégis gondol rá, törődik vele. Az írni és olvasni még nem tudó gyermekek számára nagyon jelentős kommunikációs csatorna a rajzok készítése. Élményeiket le tudják rajzolni, amiket interneten keresztül, kamerán megmutathatnak, de el is küldhetnek postán a szülőnek, aki szintén kedveskedhet néhány rajzzal. A nagyobb gyerekekkel, kamaszokkal már lehet komoly beszélgetéseket is folytatni a misszióról. Ők akár naplót is vezethetnek, vagy levelet is írhatnak. Nagy örömmel fogadják, ha misszióban lévő szülőjük válaszol leveleikre különösen, ha kézzel írott formában teszi ezt meg. Ettől még személyesebbnek, és közelibbnek érzik magukhoz a távol lévő családtagot.

A kommunikáció az egyik legjelentősebb védőfaktor, ezért nagyon fontos, hogy mindent őszintén osszanak meg egymással a családtagok a távozás előtt. Éppen ezért fontos, hogy együtt beszéljék át a vállalkozás egyéni és közös célját, legyen szó a rövid –és hosszútávú előnyökről és hátrányokról, de essen szó a lemondásokról és meghozandó áldozatokról is. Őszintén vegyék számba a felmerülő félelmeket, elvárásokat, beszéljék meg kinek milyen többlet feladatot és terhet jelent az adott

időszak. Fontos megbeszélni hogyan, milyen gyakran és miről fognak kommunikálni a távolságban, milyen módon tudnak kapcsolatot teremteni és mik azok, amikbe beavatják egymást vagy éppen mi az, amiről ne essen szó. A külszolgálat ideje alatt a katonák szeretteikkel általában napi vagy pár napi rendszerességgel tudnak beszélni. Van, aki a kisebb, napi problémákról nem szívesen hall, hiszen a távolság miatt segíteni nem tud, ezért tehetetlennek érzi magát, ami frusztrációt, felesleges stresszt vált ki, azonban a nagyobb horderejű gondokról szeretne tudni. Ellenben a napi gyakorisággal történő beszélgetések nyugtató hatással vannak mindkét fél számára, de magukban hordozzák a kommunikáció kiüresedésének veszélyét, hiszen nem minden alkalommal tudnak újszerű információt cserélni.

Nagyon fontos tisztázni az anyagi ügyeket is, azt hogy mi lesz a misszióból befolyt pénz sorsa vagy, hogy a családban egy háztartásban élők mire és mennyit költhetnek. Még a kiutazás előtt fel kell térképezni azok körét, akik a társas támaszt adhatják a különlét alatt. A lehetséges segítők általában a család és a barátok, akikkel érdemes felvenni a kapcsolatot és letisztázni a támogatás formáját illetve területét. Társas támaszt alakíthatnak ki egymás között rokonok és barátok, de lehet egy önszerveződő csoport, ahol hasonló élethelyzetben lévők kölcsönösen támogatják egymást, illetve működhet munkahelyen belül megszervezett keretek között. A Magyar Honvédségben ez a családtámogató rendszer. A társas támogatás szélesebb körébe beletartozhat az állami, önkormányzati és szociális támogatások is.

2.2. Misszióban

A missziós területen eltöltött időszakon belül megkülönböztetünk két másik fázist is:

a) Elválasztási, elszakadási fázis:

Ez az időszak az elutazástól a misszió első negyedéig vagy maximum feléig tart. Ilyenkor a legelviselhetetlenebb a távolságból, párunk hiányából és az elválásból adódó szinte elviselhetetlen fájdalom. Nemcsak az otthon maradt nőkre, de a férfiakra is igaz, hogy hiányolják társuk segítségét a mindennapi teendők során. Nem kell bonyolult dolgokra gondolni, a legegyszerűbb helyzetekben is megmutatkozik a segítőtárs hiánya, mint például a bevásárlás, főzés, takarítás, gyerekek nevelése – különórára – edzésre vitele, ház körüli munkák, javítások elvégzése, vagy autó téli kerekeinek cserélése. Ezek

mind könnyen megoldható feladatok, azonban ha a megszokott két ember helyett mindent egy főnek kell ellátnia, akkor komoly többletterhet jelent az otthon maradó számára. Az első időszakon a családtagokat átsegítheti az a tudat, hogy a misszióban lévő katonák kapnak pár nap vagy akár hét szabadságot is, amikor lehetőségük nyílik hazautazni, önköltségen, hiszen a MH már nem támogatja a szabadság ideje alatti hazalátogatást. Az itthon töltött szabadság alatt fel tudnak töltődni és újult erővel vethetik bele magukat a munkába. A téma időszerűségét mutatja az is, hogy a külszolgálati szabadságokon való hazautazás 2012. január 1-vel változott. Jelen pillanatban még azok a csapatok töltik szolgálati idejüket missziókban, akiknek volt lehetőségük hazautazásra, azonban a 2012 nyarán induló váltás már nem térhet haza a 6 hónap folyamán, ami sok esetben a váltás miatt sosem pont hat hónap, hanem 2-3 héttel több. Ennek a „megvonásnak" megvannak az előnyei és hátrányai is. Legyen szó az otthon maradt családról, vagy a kiutazó katona szemszögéből nézve az eredmény ugyanaz. Vannak, akik könnyebben viselik el a távollétet a szabadság tudatába kapaszkodva, megnyugvást jelent, hogy nagyjából félidőben viszont láthatják egymást. A másik oldalt tekintve viszont, a szabadság végével nem kell újra átélni a búcsú fájdalmát és az azzal járó stresszt, valamint a hazautazással nem zökken ki a napi rutinból és megszokásból a katona.

„Mérhetetlenül fontos erkölcsi hatása van annak, hogy Afganisztánból haza lehet jönni hat-hét óra alatt. Reggel elindulok, és este már otthon iszom a sörömet, vagy este tízkor még könnyes búcsút intünk egymásnak, és másnap reggel már a műveleti területen vagyok. Aki ezt tudja biztosítani, az nagy támogatást ad mind a családoknak, mind a katonáknak."- Dr. Boldizsár Gábor ezredes Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központjának parancsnoka.

A műveleti területekről származó információk megviselik a katonákat és azok családtagjait is, leginkább feleségeket, élettársakat és szülőket. A média kettős éle itt talán fokozatosan megmutatkozik, mint az élet bármely másik területén. Köztudottan a média azt közvetíti, aminek hírértéke van, ami izgalmas, figyelemfelkeltő. Amennyiben külszolgálatról van szó, szinte biztosra vehetjük, hogy megkezdődik a kiszivárgott harci helyzetek hírhajhászása, eltúlzása, csak a „véres történések" közlése. A bevetés miatti izgalmak, negatív hírek nemcsak egyszerű aggodalmat, de akár depressziót is okozhatnak.

b) Normalizálódási és leküzdési szakasz

Ez a második szakasz egészen a hazautazásig tart. Ilyenkor az otthoniak már megszokták, hogy párjuk nincsen otthon, kialakították a dolgok új rutinját, és tudatosult bennük, hogy a nehézségeket egyedül kell megoldaniuk, hiszen párjuk nem tud „hazaugrani" segíteni, ha problémával néznek szembe. A meglévő űrt sokan új, pozitív szokásokkal töltik ki. Vannak, a kik elkezdenek sportolni, leszoknak a dohányzásról átalakítják, felújítják, vagy csak átrendezik a lakást, új hobbikat találnak maguknak. Jelentkezik egy új érzés is, ami a büszkeség. Az otthoniak (család, barátok) büszkék katonájuk teljesítményére, eredményeire, sikereire és jó érzéssel tölti el őket, ha ezekről dicsekedhetnek. Ez a téma némi változatosságot visz a szürke mindennapokba.

Az előző szakaszban már említett – körülbelül fél időben lévő – szabadságnak lehetnek pozitív és negatív hatásai is a párkapcsolatra. Természetesen pozitív hatása van, mert a párok újra látják egymást, együtt lehetnek, feltöltődhetnek, így könnyebben vészelik át a távollétet. Ellenben a szabadság ideje nagyon gyorsan eltelik és a katona épp, hogy hazaérkezik, szinte már utazhat is vissza. Az elválásnál, az újbóli búcsúzásnál megint átélik az elszakadás fájdalmát.

A missziókban való növekvő szerepvállalással a katonák helyzete egyre nehezebb és összetettebb. Leszögezhetjük azt az igen egyszerű kijelentést, hogy misszióban lenni nehéz. Nehéz, mert alkalmazkodnunk kell eddig nem tapasztalt helyzetekhez, körülményekhez. Sokszor olyan emberekkel kell együtt lenni, akiket önként nem választana maga mellé az ember. Alkalmazkodni kell a tábori körülményekhez, egy új és idegen kultúrához, egy másik nemzethez és azok szakembereihez. Nehéz, mert távol vagyunk családtagjainktól, barátainktól, szeretteinktől. Távol vagyunk a megszokott környezetünktől, hazánktól, mindentől távol vagyunk, ami megszokott. Gyakorlatilag távol vagyunk az addigi életünktől. Nehéz, mert misszióban lenni sokszor veszélyes. Veszélyes, hiszen hadműveleti területen tartózkodunk, ahol bármikor történhet váratlan esemény, támadás. Sajnos nem minden esetben dolgozunk együtt olyan emberekkel, akikre feltétel nélkül rá mernénk bízni életünket. A veszély forrása ott is megmutatkozik, hogy megváltozott körülmények között megváltozunk mi magunk is, megváltozik az emberek viselkedése. Misszióban alkalmazkodnunk kell egy olyan veszélyes helyzethez, ahol nagyon kevés viszonyítási alap áll rendelkezésünkre és ennek hatására sérül az egyén biztonságérzete. Ennek hatására a katona elkezdi keresni a kapaszkodókat a társaiban, a fegyverében vagy a

szokásaiban. Újra kialakítja magában komfort érzetét. A magány, az intimitás, a szexuális hiány is jelen van mindkét fél részéről.

Az egyik oldalról nézve a legtöbb külszolgálatot teljesítő katonában felmerül a gyanú, hogy otthon maradt párja nem marad hű hozzá, másnál keres szexuális örömöket, félnek, hogy megcsalják Őket. Az sem segít, hogy a kint lévő katonák egymást heccelik, ércelődnek a másikban felébredt féltékenységen. Még azokat a párokat is kikezdhet a 6 havi távollét, akik alapjába véve nem féltékenyek egymásra és megbíznak partnerükben. A másik oldalon pedig a külszolgálatot teljesítő állománynak körülbelül 5-8%-a női katona. Gyakori jelenség, hogy kialakul a misszióban kötetett párkapcsolatnak, azonban nagy az esélye annak, hogy ezek a kapcsolatok nem a valóság alapján jönnek létre. A tapasztalat azt mutatja, e kapcsolatok tartóssága igen csak rövid és általában az egyik fél nagyot szokott sérülni.

A katona számára a családtól, a megszokott társadalmi környezettől való elszakítottság pszichés többletterhet jelent. Az ilyen helyzetekben a hadrafoghatóságot növelő tényező lehet a családi háttér biztonságának tudata. A biztonságérzetet nagyban erősíti a munkáltató felelősségvállalása, amennyiben részt vállal az itthon maradottak támogatásában. Külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy mással nem pótolható segítséget jelent a családtagok számára a folyamatos kapcsolattartás és a naprakész konkrét, pontos információszolgáltatás.

A szerepek megváltoznak a családon belül. A katonai misszió több szempontból nézve is kihívást jelent mind a katonának, mind a családnak. Próbatétel elé állít a távolság, az idő, a változások és a kapcsolattartás a családdal. A távozással a családban eddig leosztott feladatok, szerepek és hatalomrendszer megváltozik. Az itthon maradtaknak meg kell küzdeni az aggodalom, a napi teendők ellátásával kapcsolatos és a személyes beszélgetések hiánya okozta nehézségekkel. A misszió ideje alatt a családtagok szorosabbra fűzik egymás között a kapcsolatot, új módon osztják fel egymás között a teendőket, új szokások alakulhatnak ki, új módszerekkel fegyelmezik a gyerekeket.

2.3. Hazatérés és visszailleszkedés

A visszailleszkedés időszaka hossza, egyénenként változó. Ez a periódus lehet kevesebb, mint 1 hónap, de elhúzódhat akár fél évre is. A misszióban történt események, átélt traumák, alkalmazkodás és elfogadás készsége határozzák meg azt az időtartamot, amíg a negatív utóhatások érezhetőek a család mindennapjaiban.

A misszióból való hazatérés a legtöbb esetben eufórikus érzéssel jár, de a találkozás mindkét fél számára komoly stresszhelyzetet is jelent. Hazatérés után számos nehézséggel és kihívással kell megküzdenie, mind a családnak, mint a katonának. Vannak, akinek a magánéleti problémákkal, míg másoknak az újraszocializálódással, visszailleszkedéssel akadnak problémáik. Attól függően, hogy milyenek a családi kötelékek és a párok kapcsolata ez az időszak lehet néhány hét, de akár több hónap is. A visszailleszkedés időszakában előtérbe kerülhetnek olyan problémák, viták, amelyeket a felek már megoldottaknak véltek, de természetesen teljesen új, a misszióval és a családi élettel egyaránt szorosan kapcsolódó feszültségforrások is megjelennek, ide érteve a poszttraumatikus stressz zavarokat.

Fontos, hogy ne csak a katona, hanem a családja is ismerje milyen veszélyforrásoknak, stressz helyzeteknek, traumáknak vannak kitéve a katonák, és hogy a visszatérést követően, melyek azok a tünetek és jelek, melyek a PTSD-re utalnak. Ebből fakadóan szükség esetén a családtagok legyenek felkészültek, ne ijedjenek meg és tudják hova kell fordulni az esetleges problémáikkal.

A családi fészekben a misszió ideje alatt a korábban megszokott szerepek megváltoztak és a hazatérőtől ezek az újdonságok komoly alkalmazkodást igényel. Megváltozott szerepeknek negatív következményei lehetnek. Azt a szerepet, amit a katona töltött be a kiutazás előtt, új családtagok vesznek át, többnyire a házastárs, aki a kényszeredett önállóság miatt olyan helyzetekben is képes döntéseket hozni, ami azelőtt nem az ő hatásköre volt. Gyakorlatilag az itthon maradt partner is misszióban van. A hazatérő ebből fakadóan feleslegesnek érezheti magát, és ez hozzájárulhat ahhoz, hogy a bajtársait – akikkel fél-egy évig közösen szolgált - közelebbinek éretheti magához. A végbement változások folytán mindkét oldalon megváltoznak a szerepek és így a kölcsönös kapcsolat is átalakulhat. A hazatérő katona törekszik arra, hogy a családban a régi helyüket (apa/anya, férj/feleség) mihamarább visszaszerezze, azonban ez nem minden esetben történik úgy és olyan gyorsan, ahogyan tervezték. Ebben az időszakban

a „ház ura” és az időközben „függetlenedett nő” összecsapására kerül sor. Ez feszültségekhez, súrlódásokhoz, komoly vitákhoz, de akár váláshoz is vezethet, főleg azokban a családokban, ahol a katona a többedik külföldi misszióját vállalja. A gyerekek viselkedése általában pár nap alatt normalizálódik, azonban a kamaszok akár hónapokig is harcolhatnak szüleikkel.

A feleség-férj kapcsolatában megjelenhet a rivalizálás a gyermek(ek) szeretetéért. Szexuális problémák is adódhatnak, a hazatérő katona elhidegül, valamilyen átélt trauma hatására impotensé válik felesége iránt. Egy másik jellegzetes viselkedés a „megnémulás”, amikor a hazatérő katona nem akar megnyílni, nem hajlandó mesélni sem családjának sem barátainak átélt élményeiről legyen az jó vagy rossz. A szülő-gyermek kapcsolatban is jelentkezhetnek nehézségek. A gyermekek reakcióit leginkább az életkoruk határozza meg. Az egyéves körüliek elhúzódnak a visszatért szülőtől, sírnak, úgy tűnik, fel sem ismerik a szülőt, arcukat eltakarva ahhoz húzódnak, aki addig is gondozta. Az 1-3 éves kor közöttiek szégyenlősek, még ők is nehezen ismerik fel a visszatértet, de előfordulhat dühkitörés és sírás. Az óvodás (3-7 év) korúak sok esetben bűntudatot éreznek az apa (vagy anya) távolléte miatt, de szülője figyelmét igyekszik magára vonni szélsőséges viselkedéssel, engedetlenséggel. Az iskoláskorú gyermekek (7-12 év) örülnek, felfokozott lelki állapotban vannak és dicsekednek szüleik érdemeivel. A kamaszkorúak – akik amúgy is lázadásra hajlamosak – nehezen viselik, hogy egy erőskezű, autokratikus, szigorú vezető visszakerül a családba és az eddig megszokottnál jóval, keményebb módszerekkel vannak fegyelmezve. Nehezen tudják elfogadni az újra visszakerülő szülőt, idegennek érzik, mert a megelőző 6-12 hónapban kimaradt az életükből. Rosszul, sértetten viselik, hogy a szülő nem volt jelen fontosabb pillanatoknál, eseményeknél, így nem tudta átsegíteni őket olyan nehézségeken, amelyek az apa személyiségét igényelték volna. Fordítva is igaz, a hazatérő anyának, feleségnek is meg kell küzdenie ilyen kihívásokkal, legyen szó gyermekeiről, vagy párjáról.[12]

Alapvetően az jellemző, hogy a legtöbb famíliában örültek a hazatérőnek és megkönnyebbültek, hogy épségben hazatért családtagjuk.

Gondot jelenthet, hogy az itthon maradottaknak nem lehet mindent elmesélni arról, ami odakint történik, mégis a **kommunikáció** az egyik legfontosabb csatornája a

[12] Zelimir Pavlina, Zoran Komar: Katonapszichológia II. kötet, Zrínyi Kiadó, 2007.

pozitív és negatív élmények vagy a traumák feldolgozásában. A pszichés gyógyulást elősegíti a tapasztalatok megosztás és őszinte megbeszélése a családtagokkal. A visszatérés, találkozás a szeretekkel, stresszhelyzettel jár mind a katona mind a családtagok számára. A beszélgetés az elején nehezen indulhat, hiszen ilyenkor a stresszes élmények hatása alatt áll még a hazatérő és a régen megszokott környezete jelent neki most újdonságot, amihez alkalmazkodnia kell. A katona számára ebben az időszakban a családtagok és barátok idegennek számíthatnak, és inkább érzik közel magukhoz misszióbeli bajtársaikat. Kezdetekben, hogy megkönnyítsük a visszailleszkedést célszerű az **„itt és most”**-ban eltölteni egy kis időt, a jelenre koncentrálva. Hazatérés után mindenki mihamarább találkozni szeretne a katonával, azonban a felesleges stresszt és feszültségek elkerülendő, célszerű jól előkészíteni a tágabb családdal való találkozást. Nem tanácsos erőltetni a családi eseményeket, vagy olyan közegbe menni, ahol úgy érezheti, hogy elvárásoknak kell megfelelnie.

Misszióból visszatérve túlzott elvárások csalódást okozhatnak mindkét oldalon, hiszen alkalmazkodni kell, régi- új környezethet és minden olyan változáshoz, ami fél alatt történt. Időre van szükség, hogy a házastársak újból egymásra találjanak és sikeresen kialakítsák egymás között a régi-új intim kapcsolatukat.

Lényegesnek tartom pár szót szólni a visszatérést követő pozitív hatásokról és következményekről is, amelyekről körülbelül a katonák fele számol be misszióból hazatérve. Sok családnál tapasztalható a családi kötelékek megerősödése, az önállóság – és önbizalom megnövése és, hogy stresszhelyzetekkel, nem kívánt szituációkkal könnyebben néznek szembe. A szexualitás terén pozitív és izgalmas élmény lehet a párunk újbóli megismerése. Érdemes észben tartani, hogy egy misszió magában hordozza a kölcsönös tanulás lehetőségét, legyen szó saját magunkról, partnerünkről, kapcsolatunk fejlesztéséről. Felfedezhetünk magunkban és másokban eddig nem ismert képességeket.

2.4. A katonai közösség pszichológiája[13]

Ahhoz, hogy könnyebben megértsük egy katona gondolkodását, viselkedését, jellemét, meg kell értenünk azt a közösséget, amiben az egyén tevékenykedik.

Katonai közösségben lenni, teljesen máshoz és ismeretlenhez való alkalmazkodást kíván meg az embertől, ilyenkor az egyén egy új közösség tagjává

[13] Zelimir Pavlina, Zoran Komar: Katonapszichológia I. kötet, Zrínyi Kiadó, 2007.

válik. Kezdetben, amikor a tagok még nem ismerik egymást a közösséghez tartozás formális. Az alkalmazkodás nehezen indul, mert a kapcsolat megszakad azokkal a barátokkal és családtagokkal, akik addig a támaszt nyújtották. Az sem könnyíti meg a helyzetet, hogy már az első naptól fogva új ismereteket kell elsajátítani és olyan szigorú magatartási szabályok szerint kell élni, amelyek teljesen különböznek mindentől, amit a civil életben megszoktak. További nehezítő faktor a katonaságba való beilleszkedés kapcsán, hogy komolyan igénybeveszi az ember fizikai – és pszichikai képességét, valamint az életkörülmények és feladatok is megváltoznak rövid idő alatt.

Ahhoz, hogy az emberek egy – bizonyos kapcsolatban lévők – csoportja közösségé váljon, szükségesek a közös elképzelések, célok, mindennapi kontaktus és, hogy mindenkinek meg legyen a maga szerepe illetve beosztása a csoporton belül. Egy közösségben minden tagnak mindenki által elfogadott normához és szabályhoz kell alkalmazkodni, máskülönben a tagokat kirekesztik vagy megbüntetik. Azokban a csoportokban, ahol erős és jól működő közösség alakult ki, a tagok könnyebben átvészelik és alkalmazkodnak a katonai élet nehézségekhez, valamint a kohézió a harci sikerek egyik legfontosabb tényezője. Az azonosulás, az a folyamat, amikor hasonlítani akarunk egy személyhez vagy közösséghez. Ez akkor valósul meg, amikor a katonák már magukénak érzik a közösséget, tiszteletben tartják az egység normáit. Teszik ezt azért, mert olyanok akarnak lenni, mint a többi tag, nem pedig a megtorlástól, büntetéstől való félelemtől vezérelve. A közösségé válás legfelső foka, pedig az, amikor az egyén már nem egyszerűen hasonlítani akar a többiekre, és már nem is tart a büntetéstől, hanem a csoport által képviselt szabályok és magatartásforma megegyezik a személyes értékrendjével. A csapatban a cél közös, melynek a megvalósításához a tagok saját munkájuk elvégzésével járulnak hozzá. Az egyén csapaton belüli értékét és tagok egyénhez való viszonyát az határozza meg, hogy milyen mértékben járul hozzá a közös célok eléréséhez.

Egy közösség kialakulására befolyással van az életkor, személyiségjegyek, értékrend és a kölcsönös szimpátia. Hozzájárul az egység fejlődéséhez, ha a tagok minél több időt töltenek el együtt és sok közös tapasztalatot szereznek, melyeket később kicserélhetnek és megoszthatnak egymással. A tapasztalatok és a csoportos munka segítenek abban, hogy a közösség tagjai megismerjék egymás képességeit, erősségit, gyengeségeit; kialakítva egymás között a kölcsönös bizalmat, így megállapítva azt, hogy ki lesz az, aki harcban képes és kész lesz megvédeni őket.

Horizontális kohézió az azonos beosztásban illetve rendfokozatban tevékenykedő katonák egymás közötti kapcsolata. Vertikális kohézió a parancsnokok és alegység közötti viszony. Minden alegység egy nagyobb köteléknek, továbbá a katonai szervezet egésze. Ahhoz, hogy a rendszer megfelelően és eredményesen működjön, elengedhetetlen feltétel a parancsnokkal és a szervezet céljaival való azonosulás. Ezen a szinten azt a feladatot, parancsot, amit kitűz, a parancsnok célként a katonák már saját maguknak érzik.

A sikeres tevékenység legfontosabb feltétele a megfelelő vezetés. A XVIII. század végéig a tiszteket örökölt, veleszületett tulajdonságok és képességek alapján választották ki. Úgy tartották, hogy a katonai vezetésben fontos tulajdonságokkal és képességekkel csak azok rendelkeznek, akik felmenői kimagasló harcosok vagy hadvezérek voltak, és örökölni tudták őseik képességeit. Ma már azonban tudja, és ezt a katonai gyakorlatok és harci helyzetek is alátámasztanak, hogy ez a felvetés nem feltétlenül igaz. Egy sikeres katonai vezetőben sok fontos személyiségjegynek kell együttesen meglennie, mint a bátorság, határozottság, felelősségérzet, kezdeményező késség, tudás, pedagógiai érzék, bölcsesség, kitartás, tapintat, megbízhatóság, lojalitás, igazságosság. A katonák számára fontos, hogy ne csak a kisebb alegységük, szakaszuk felé érezzék a közösséghez tartozást, hanem nagyobb egységek felé – általában dandár – is megéljék a hovatartozást, hiszen ezen a csatornán keresztül kapacsolódnak bele a szervezet egészébe. A nagyobb egységhez való tartozás érzésével rendelkező katonák könnyebben teszik túl magukat olyan nehézségeken és traumákon, amelyeket harcban szerzett sebesülések vagy akár bajtársuk elvesztése okozott.

3. FEJEZET

Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családsegítő Rendszer

Magyar katonák több évtizede eredményesen vesznek részt békeműveleti küldetésekben, öregbítve ezzel hazánk és a Magyar Honvédség jó hírét a világban. NATO- taggá válásunk óta részvételünk intenzívebbé vált a különböző nemzetközi szervezetek által irányított válságreagáló és béketámogató műveletekben.

Az előző fejezetben már ismertettem, hogy pszichés többletterhet jelent a katonának és családjának a távolság; hogy a katona hadrafoghatóságát, feladathoz való hozzáállását negatívan befolyásolja, ha fejben az otthoniakra és azokkal való problémáira kell koncentrálnia. Pótolhatatlan segítséget jelent, ha van lehetőség a kapcsolattartásra és a naprakész, pontos információk közlésére. Az itthon maradt hozzátartozóra hárul az egyedülléttel, a töredékcsalád terheinek viselésével összefüggésben jelentkező többletfeladat, felelősség. Elsősorban a váratlan helyzetek megoldásában a segítőtárs hiánya, a társtalansággal járó pszichés teher, az esetleges információhiány miatt keletkeznek segítséget igénylő szituációk. A családtól való hosszabb idejű távollét és az ezzel párosuló többletterhek együttesen a legszélsőségesebb társas reakciókat eredményezhetik, egyes esetekben a családi kapcsolatok megromlását, szétesését is okozhatják.[14]

3.1. Előzmények:[15]

A 2007 őszén megtartott Magyar Honvédség Humánpolitikai kabinet ülésén napirendként szerepelt a családsegítő szolgálat akkori helyzetével és működési tapasztalataival kapcsolatos jelentés. A jelentés kitér a struktúra és a feltételrendszer, illetve az elavult jogi szabályozás hiányosságaira. A kabinetfőnök úr a jelentést elfogadta és feladatot szabott a Honvédelmi Minisztérium Személyzeti Főosztály vezetőjének, egy szakértői bizottság felállítására és a családtámogató szolgálat működtetésével kapcsolatos rendelet-tervezet előkészítésére. 2008 első negyedévétől, egy egységes keretbe (működési struktúrába) lettek foglalva a missziós családtámogatással kapcsolatos tevékenységek. Ennek lényeges eleme az egy

[14] Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság, Családsegítő Szolgálat 2009. 03. 27-ei jelentése alapján.
[15] http://bocskaidandar.hu/

külszolgálati egységhez (PRT, EUFOR, ÖBZ, stb.) tartozó, különböző alakulatoktól vezényelt személyi állomány alakulatonként kijelölt családtámogatói és a misszióért felelős alakulat családtámogató szolgálata közötti kapcsolattartás. A korábbi izolált munkavégzést felváltotta a hálózatos rendszer. A működési struktúra alapja a Magyar Honvédség 25. Klapka György Lövészdandárnál és a 25/88-as szolnoki zászlóaljánál alkalmazott, a misszió ideje alatt működtetett családtámogató tevékenység. 2008 júniusában a Magyar Honvédség 5. Bocskai István Lövészdandár szakemberei egy új struktúrát dolgoztak ki a családtámogató szolgálat működtetésére, amely egy Humán Tájékoztató Iroda létesítésével segíti elő a rendszer hatékony működését.

2008. szeptember 23-án a State Partnership program keretében, szerencsés egybeesésként kiderült, hogy hazánkba látogat az OHIO-i Nemzeti Gárda hasonló célkitűzéseket megvalósító Family Support Program vetetői közül két rangidős tiszt és egy fő külsős munkatárs, hogy előadások keretein belül bemutassák a családtámogató rendszerük felépítését, működési elvét és gyakorlati tapasztalataikat. A működés megkezdéséhez nagy segítséget nyújthat a kijelölt szakmai team és a témával foglalkozó meghívottak számára tartandó program. A rendezvény MH 5. Bocskai István Lövészdandárnál – a MH legnagyobb szárazföldi alakulata, és így a legtöbb fővel missziót adót szervezete – került lebonyolításra 2008. szeptember 24-25-én. Az MH ÖHP parancsnokának parancsa alapján egy Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családsegítő Rendszer (HTCSR) kísérleti jelleggel 2009. március 19-én kezdte meg működését.

3.2. A rendszer alaprendeltetése és működésének elemei:[16]

A rendszer kiépítésének fő funkciója a kapcsolattartás és tájékoztatás; az ügyintézés; valamint a kríziskezelés lett. A kidolgozás három alapelve is meghatározásra kerültek, úgymint **emberközpontú ügyintézés**, a **XXI. század vívmányainak maximális kihasználása**, valamint a **családok támogatása** legyen szó szociális, pszichológiai vagy a gondoskodás bármelyik területéről.

Az **ügyfélközpontúság** – a rendszer humánszolgáltató része – egyfelől az integrált ügyintézést jelentette, „a papír vándoroljon, ne az ügyfél”, másrészről minden lehetséges ügyfél igényeinek a figyelembe vétele volt. Katonák „normál munkaidőben”

[16] Jakab György, Az MH 5. Bocskai István Lövészdandár Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családtámogató Rendszer kialakítása és működésének tapasztalatai c. cikke alapján.

azaz kiképzési időben nem tudnak az ügyintézőknél megjelenni, ezért azok munkaidejét kell az ügyfelek elérhetőségéhez alakítani. Ugyanez vonatkozik a családtagokra is, akik többsége dolgozik, ezért szintén nem tud bármikor ügyeket intézni. Az ügyfélközpontúság érdekében alapvető fontosságú a zavartalan megközelíthetőség biztosítása, ennek érdekében akadálymentes – katonai ellenőrzési pontok mellőzésével – közvetlen belépést biztosítanak az utcáról a hozzátartozóknak.

A **XXI. század vívmányainak legteljesebb kihasználására** – a rendszer tájékoztat része – egyértelműen a kapcsolattartás és az információ áramlás terén mutatkozott a legnagyobb lehetőség. Komplett rendszer került kialakításra a dandár és az elöljáró szervezetek teljes eszköztárának bevonásával, úgymint HM fax és telefonvonalak, civil fax telefonvonalak, műholdas hang és adatkommunikáció (beleértve vidókonferencia vonalat is) és nem utolsó sorban internetkapcsolat. A tervezés során kialakításra került egy saját weboldal is. Célja az összes publikus információ közrebocsátása (missziók tevékenységével kapcsolatos információk, hírek, aktuális tájékoztatók, banki, üdülési stb. információk), űrlapok publikálása, ügyintézőkkel előzetes kapcsolatfelvétel, e-mailes ügyintézés, tájékoztatás, időpontok egyeztetése. Távlati célként szerepel családok saját hozzáférésű blogjának létrehozása. Foglalkozik még a katonák szolgálati tevékenységével, szociális gondoskodás lehetőségeivel illetve a közösségi élet kérdéseivel kapcsolatos információk biztosításával.

A **családtámogató rész** célkitűzése, hogy megoldja a katonák szociális jólétével összefüggő problémákat és gondoskodjon a katonák szolgálati távolléte alatt azok családjairól és hozzátartozóiról. Ezen felül programok, úgynevezett családi napokat lebonyolítására kerül sor, ahol foglalkoznak a távollét okozta negatív következményekkel, legyen szó a missziókat megelőző, azok tartama alatti, vagy azokat követő időszakról. A katonák szolgálati távolléte esetén hozzátartozók is jogosultak a szükséges ügyek intézésére a katonák előzetes írásbeli nyilatkozata alapján, melyben megnevezik ezen személyeket, illetve jogosultságaikat (csak információ szolgáltatás vagy igazolások átvétele is).

Kiemelkedő fontosságú a **„parancsnoki rendszer”** létrehozása, melynek alapja, hogy a kapcsolat a parancsnokok és a családtagok között közvetlenül létrejöjjön és azt fent is maradjon. A rendszer működtetői a missziós parancsnokok és a kijelölt munkatársak.

A rendszer létrehozásának kritikus feltételei:

- Családokkal fel kell venni a kapcsolatot és meg kell őket győzni a szolgáltatások életképességéről.
- Meg kell nyerni a parancsnokok támogatását
- Katonai és nem katonai erőforrások felkutatása és állandó biztosítása
- A szükséges infrastruktúrát meg kell teremteni
- Létre kell hozni egy állandó állományt, amely vezeti az Irodát és kezeli az ügyfeleket
- Fel kell venni a kapcsolatot, olyan civil szervezetekkel, melyeknek hasonló a működési körük és a szervezetei céljaik
- Biztosítani kell a folyamatos informatikai támogatást

Az rendszer alappillére, hogy a már meglévő szakágakat és szolgáltatásokat egy **Integrált Ügyfélszolgálati Iroda** keretei között alakítsa ki. Már meglévő területek például a lakhatási ügyekkel kapcsolatos tevékenység, a jogi tanácsadás a katonáknak és családtagjainak, a rekreáció és üdültetés lehetőségei, egészségügyi feladatok, képzésékkel – továbbtanulással kapcsolatos segítségnyújtás, vagy a pénzügyi – segélyezési – nyugdíj ügyekben való tanácsadás.

3.3. Az Iroda fő feladatai[17]

3.3.1. Lakhatással kapcsolatos tevékenység: Ezek magukba foglalják a szolgálati lakásokkal és azokhoz kapcsolódó építményekhez, valamint a polgári lakásokhoz kapcsolódó ügyintézési feladatokat. Az alább felsorolt feladatok ügyintézéséért az alakulat Lakásügyi részlege, Személyügyi részlege, valamint a Pénzügyi Referatúra az illetékes.

- Szolgálati lakás igénylése
- Albérleti díj hozzájárulás és a hozzá kapcsolódó ügyek intézése (Megszüntetés, módosítás)
- Lakhatási támogatás
- Vissza nem térítendő juttatás
- Munkáltatói kölcsön

[17] Jakab György, Az MH 5. Bocskai István Lövészdandár Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családtámogató Rendszer kialakítása és működésének tapasztalatai c. cikke alapján.

- Nőtlenszálló elhelyezés igénylése, lemondása, szobacsere
- Bérleti jog folytatásával összefüggő ügyintézés
- Hozzátartozó szolgálati lakásba történő bejelentése
- Lakásbérleti szerződés módosítás kérelmezése (élettársi kapcsolat megszűnése/válás esetén)
- Gépkocsi tárolókkal összefüggő ügyek
- Kiürítési térítés, lakásleadás
- Munkáltatói igazolások ügyintézése
- Jövedelem igazolások ügyintézése
- Bankinformációs tájékoztatás

3.3.2. Jogi tanácsadás: Ebbe a tevékenységi körben alapvetően a szolgálati jogviszonnyal kapcsolatos, valamint az ezzel szorosan összefüggő esetekben felmerülő jogi, személyügyi és pénzügyi problémákban részesülhet az ügyfél segítségnyújtásban. Ezért a szakterületért elsősorban a Jogi és Igazgatás szakemberei a felelősek, de munkájukat kiegészíti a Személyügyi és Pénzügyi szakterületér felelős szakember felelősségteljes tevékenysége is.

- Általános jogi tanácsadás és felvilágosítás a szolgálati jogviszonnyal kapcsolatosan
- A polgári élethez kapcsolódó jogi kérdésekben történő tanácsadás
- Személyügyi problémákból adódó jogorvoslati problémák kezelése
- Pénzügyi területet érintő jogorvoslati kérdések

3.3.3. Pénzügyi feladatok: A terület felelőse a Pénzügyi Referatúra, aki a pénzforgalmi, adózási és különféle megtakarításokkal kapcsolatos tájékoztatási feladatokat látja el.

- Munkáltatói igazolások ügyintézése
- Jövedelem igazolások ügyintézése
- Bankinformációs tájékoztatás
- Pénzügyi tájékoztatás a bérjellegű kérdésekről
- Pénzügyi ügyintézés az adózással kapcsolatban
- Magánnyugdíj, önkéntes és egészség pénztárral kapcsolatos ügyintézés
- Illetményelőleg, segélyek igénylésének ügyintézése

3.3.4. Általános tájékoztatási feladatok: A terület felelőse a Személyügyi részleg. Tájékoztat a hazai belföldi, külföldi képzésekről, a rekonverziós lehetőségekről, valamint közzéteszik a Katonai Pályázati felhívásokat.

3.3.5. Üdültetéssel kapcsolatos feladatok: A terület felelőse a kijelölt Üdültetési felelős. Ez a terület foglalkozik a külföldi üdülési lehetőségek, a kedvezményes üdülés, a regeneráló üdülések, illetve a missziók után járó regeneráló üdülések ügyintézésével a kapott keretszámok figyelembevételével. További feladata az üdülési csekkel kapcsolatos tanácsadás, mint az üdülési csekk felhasználási területei, illetve meghosszabbításával kapcsolatos tevékenység rendje.

3.3.6. Egészségügyi feladatok: A terület felelőse a Dandár Egészségügyi Központ debreceni állományának kijelölt része.

- Civil, - katonai egészségügyi kapcsolattartás
- Családtámogató rendszer működtetése
- Egészségügyi okmányok, iratok ügyintézése a katonák és hozzátartozóik tekintetében
- Egészségügyi szakszolgálatok kijelölt szakembereivel kapcsolattartás
- Egészségmegőrzésben segítségnyújtás
- Egészségügyi szaktanácsadás
- Idős, egyedül élő missziós szülő, rászoruló családtag segítése, segítségnyújtás
- Kapcsolattartás kórházakkal (a betegjogi képviselőn keresztül), házi betegápolási és családsegítő központokkal, valamint OMSZ, MEDCC szervezetekkel
- Külső előadók bevonásával prevenciós előadások szervezése
- Lelki segítség nyújtás a csapatpszichológus bevonásával az Iroda elkülönített helységében, szükség esetén az érintett személy otthonában. Lelki életvezetési tanácsadás, lelki segély nyújtás
- Rendkívüli események kezelése
- Telefonos és személyes segítségnyújtás az egészségügyi problémakezelésben és információadásban

3.3.7. Családtámogatási feladatok: A terület felelőse az alakulat által kijelölt családtámogatással foglalkozó szakembere.

- Családtámogatói adatbázis létrehozása az állomány részére kiadott és visszaérkezett családtámogatási adatlapok alapján (kapcsolattartás érdekében elsősorban a hozzátartozókról)
- Információk biztosítása a www.honvedelem.hu - információs oldalról, a családtagok részére, a missziók aktuális híreiről, információiról
- Kapcsolattartás biztosítása a távollévő és hozzátartozó között, webkamerás számítógépek és szolgálati telefonok szobák biztosításával, állandó időpontok biztosításával
- Telefonos és személyes segítségnyújtás a problémakezelésben és információadásban az itthon maradt hozzátartozók részére
- Szakszolgálatok kijelölt szakembereivel kapcsolattartás (személyügyi, jogi, pénzügyi, humán, egészségügyi, pszichológus, tábori lelkész)
- Krízishelyzetek kezelése
- Amennyiben a civil kapcsolattartási feltételek, lehetőségek nem biztosítottak, a kapcsolattartás megszervezése
- Rendkívüli események kezelése (betegség, sérülés, haláleset) Lelki életvezetési tanács, lelki segély
- Készenléti (munkaidőn kívüli) családtámogató szolgálat működtetése a váratlan élethelyzetek kezelésére
- Fogadóóra (előre meghirdetett időpontban lehetőséget kíván teremteni az alakulat humán tisztjével, vagy pszichológusával történő személyes konzultációra)
- Felkészítő programok szervezése, melynek keretében a családok tájékoztatást kapnának az elkövetkező feladatok mibenlétéről, így könnyebben fel tudnak készülni a rájuk váró estleges nehézségekre
- A távollétek alatt a családok folyamatos tájékoztatása hírlevele keresztül a katonák által végzett feladatokról
- Családba való visszaillesztést elősegítő programok szervezése a visszaérkezést követően, annak érdekében, hogy a hosszúidejű távollétet követően a hazaérkező és a családja minél hamarabb és a legkisebb zökkenőkkel találjanak egymásra, így csökkentve a családok szétesésének veszélyét

3.4. A rendszer létesítményei:

Az Integrált Humánszolgáltatói Iroda első ütemben, Debrecenben került kiépítésre, távlati célként szerepel hódmezővásárhelyi és hajdúhadházi fiókirodák kiépítése.

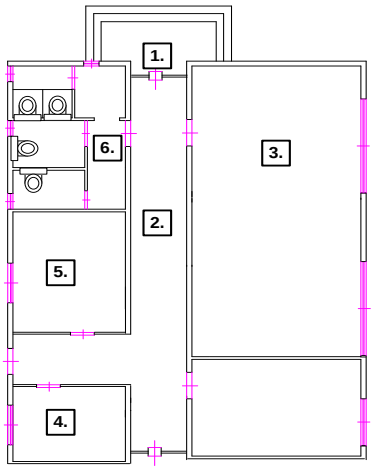

1. Bejárat
2. Folyosó
3. Ügyfélszolgálati Iroda
4. Konzultációs helyiség
5. Kapcsolattartó helyiség
6. Kommunális helyiség
7. Gyerekek játszószobája

3.4.1. Az Iroda négy helységből áll:

- **Ügyfélszolgálati iroda**: Modern, az ügyfélteret és a munkaállomásokat egy légtérben magában foglaló tágas helység, melyben a két területet az ügyfélpult választja el. Ez egyszerre 4 fő ügyfél ügykezelését teszi lehetővé. A háttérben két további munkaállomás áll rendelkezésre. Az iroda rendelkezik HM és polgári hívásjogos telefonokkal. Az ügyféltér 10 fő várakozását teszi lehetővé, gyerekek részére játszósarok kerül kialakításra. Internet kapcsolattal rendelkező számítógép szintén a várakozók rendelkezésére áll. Az ügyféltérben formanyomtatványok, tájékoztató anyagok és a katonáink tevékenységét bemutató tablók és térképek kerültek elhelyezésre.
- **Kapcsolattartó helység:** Egy teljesen szeparált helység, amely 6-8 fő befogadására alkalmas, így egyszerre egy teljes család kommunikációját biztosítja a távollévő katonával. A helység webkamerás internetes számítógéppel és konferenciabeszélgetésre alkalmas telefonnal van felszerelve.
- **Konzultációs helység:** Ez a helység bizalmas megbeszélésekre alkalmas olyan ügyekben, melyek ezt igénylik (jogi, pénzügyi, pszichológiai tanácsadás, stb.)
- **Kommunális helység:** Akadálymentesített WC és mosdó, valamint pelenkázó.

3.4.2. A Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családtámogató Iroda megközelíthetősége és nyitvatartási rendje:

Az Irodába az utcáról való bejutás közvetlenül – katonai ellenőrző ponton való áthaladás nélkül – akadálymentesített formában történik. A nyitva tartás a kiképzési időhöz, a missziók saját munkarendjéhez, illetve a hozzátartozók munkaidejéhez igazodik. A kezdeti felfutási időszakban állandó nyitva tartásra nem volt szükség, de a kapcsolattartó szoba elérhetőségét ügyeleti rendszeren keresztül takarodóig biztosítani kellett és meg kellett teremteni annak lehetőségét, hogy előre egyezetett időpontokban lehetőség legyen a kapcsolat létrehozására a két fél között.

3.4.3. Az Iroda munkájába bevonásra kerülő szakágak és az ügykezelők munkarendje:

Az iroda kezdeti időszakban a dandártörzs meglévő állományában kerül kijelölésre, részmunkaidős feladatra, a munkaköri leírások módosításával. Az iroda folyamatos működőképessége illetve a szerteágazó koordinációs feladatok miatt lehető leghamarabb a Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családtámogató Iroda részleg vezető (javasolt rendfokozat: őrnagy/alezredes) és az irodavezető (javasolt rendfokozat törzszászlós) helyét az állománytáblában kell rögzíteni.

3.4.4. Az Iroda tevékenységébe bevont személyi állomány:

- 1 fő személyügy tiszt
- 2 fő személyügyi altiszt
- 1 fő Jogi tiszt
- 1 fő pénzügyi ti vagy altiszt
- 1 fő helyőrség támogató tiszt
- 1 fő lakásügyi ügyintéző
- 1 fő tábori lelkész
- 2 fő egészségügyi ti vagy altiszt
- 1 fő pszichológus
- 1 fő művelődésszervező
- 1 fő informatikai altiszt

3.4.5. A Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családtámogató Iroda Szervezeti felépítése:

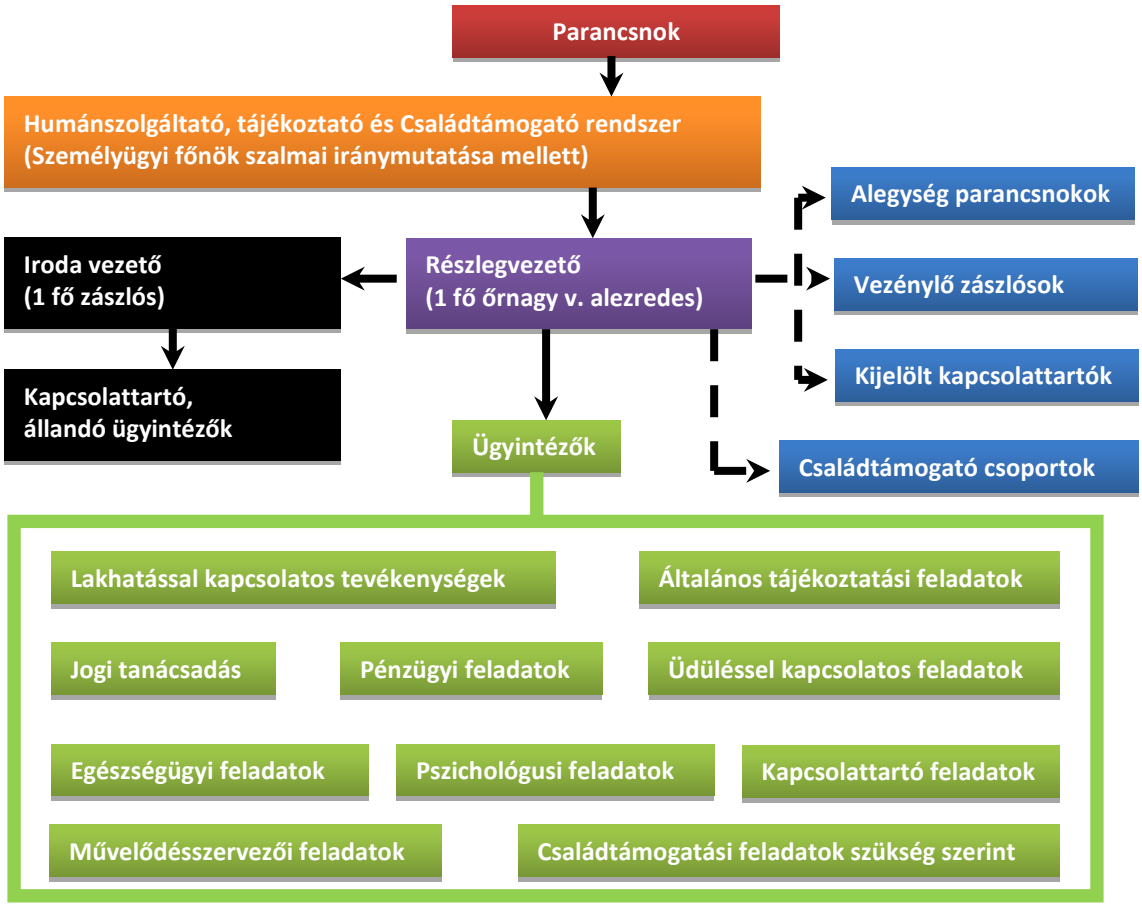

A 2009. márciusi megindulást követően a dandár egy hat hónapos próba jellegű üzemeltetést kezdett meg. Akkori tevékenységének középpontjában, a Debrecenben és Hajdúhadházon szolgáló alakulat támogatása, valamint abban az időben a felkészülést megkezdő Tartományi Újjáépítési Csoport 6 (PRT 6) váltásának missziós kiszolgálása állt.

3.5. A működés tapasztalatai:

A munkacsoport a munka kezdetétől tisztában volt vele, hogy eleinte lassú felfutásra lehet számítani. A katonáknak és hozzátartozóiknak meg kell ismerniük a lehetőségeket, a rendszernek el kell nyernie az ügyfelek bizalmát. A legnehezebb a családok elérése. A katonák hamar megszokták az integrált ügyintézés kényelmét, a

családokat sikerült bevonni a családi napok programjaiba, a hírlevelek megfelelő tájékoztatást nyújtottak, illetve a hozzátartozók többször igénybe vették az iroda kommunikáció lehetőségeit. A rendszeres mindennapi ügyfélforgalom a missziók vonatkozásában nehezen indult be. Az alakulat honi területen tartózkodó állománya azonban egyre nagyobb bizalommal fordul a családtagok bevonásával együtt az ügyintéző állományhoz. A rendszer üzemeltetőinek fő feladata továbbra is az ügyfelek elérése, bevonzása az irodába, illetve a sikeres ügyintézések propagálása, hiszen ez az, ami igazán meggyőzi a leendő ügyfeleket a rendszer hasznosságáról. A bevezetés szakaszában a működés legfontosabb elemei a katonák tájékoztatása állománygyűlések formájában, a családok elérése hírlevelekkel és családi napok programjain keresztül. Ezen felül a rendszer a katonák általános igényeinek kiszolgálása mellett különösen a missziók biztosítására koncentrált. Természetesen az Iroda tevékenysége nem csak missziókban szolgáló vagy hosszabb ideig elvezényeltek körére terjed ki. Az Iroda munkatársait egyre szélesebb körben keresik fel a helyőrségben feladatot végre hajtók. A tapasztalatok alapján a szolgáltatásokat igénybe vett állomány véleménye pozitív, ebből adódóan az elvárás is nagy az Irodával és munkatársaival szemben.

Az iroda tevékenységét és a missziók ellátását célszerű a külszolgálatok időtartama szempontjából is a már jól ismert három szakaszra bontani.

1. Misszióra való felkészítés időszaka:

A misszióra való felkészítéstől a kiutazásig bezárólag az Irodának el kell érnie egy olyan alapvető bizalmi szintet, ami biztosítja, hogy a hozzátartozók problémáikkal keressék meg az Irodát. A cél megvalósulásáért a katonák és parancsnokaik tájékoztatást kapnak a rendszer működéséről és a benne rejlő lehetőségekről, továbbá mindenkinek ki kell töltenie az ügyintézéshez szükséges adatlapokat és meghatalmazásokat. A meghatalmazásokban szereplő kitételekkel megszabható az eljárásban jogosult szint. Megszabható, hogy a családtag teljes körű hozzáféréssel rendelkezzen, vagy csak bizonyos esetekben járhasson el a katona helyett. Kitételekkel tisztázható, hogy a meghatalmazottnak az ügyintézőnek csak adatközlési jogköre vagy akár illetmények kifizetését is végrehajthatja. A családi napok keretében a családtagokat értesítik a katonák várható feladatairól, az ellátás körülményeiről, valamint a várható nehézségekről és azok megoldási lehetőségeiről. A családi napok alkalmával lehetőség adódik önkéntes csoportok összefogására, illetve létrehozására. Szem előtt kell tartani,

hogy a megrendezésre kerülő családi nap hétvégére, lehetőleg szombatra essen, hiszen ebben az esetben azok a családtagok is el tudnak jönni, akik dolgoznak vagy iskolába járnak. A hírlevelek segítségével juttatják el a lényegesebb információkat azokhoz a családokhoz, akik nem tudnak részt venni a rendezvényen. A támogatás kedves megnyilvánulása, hogy az Ohio Nemzeti Gárdával kiépített kapcsolatnak köszönhetően, a misszió minden résztvevője kapott egy párnahuzatot ajándékba saját arcképével, amit a családnak adhatott, így érezhették a hadműveleten lévő katona közelségét.

2. Misszió alatti időszak

Ez az időszak magába foglalja a misszióban eltöltött időszakot a kiutazástól a hazautazásig. A tapasztalatok alapján ebben az időszakban a legjellemzőbb feladat az általános ügyintézés, és különféle igazolásokkal, valamint adózással kapcsolatos segítségkérések. Családi napok átlag kéthavonta kerülnek megrendezésre, melyeknek egyik állandó eleme a hadszíntérről szóló tájékoztatók, a változások ismertetése melyek érinthetik a családokat, illetve élő műholdas kapcsolatfelvétel a katonával.

Külön említést érdemel a hazautazást megelőző utolsó hónapban történő rendezvény lebonyolítása, amely már a 3. fázist készíti elő. Ennek a legfőbb célja, hogy a családokat felkészítsék a hazaérkezést követő nehézségekre. Próbálnak olyan hasznos információkat, sémákat adni számukra, elsősorban a pszichológus segítségével, ami hatékonyan segíti, hogy a lehető legkevesebb stresszel valósuljon meg a visszatérő katonák visszailleszkedése a családba.

3. Misszió utáni visszaillesztés időszaka

A hazaérkezés utáni időszak igen nehéz mind a hazaérkezőnek, mind a családnak. A katona egy szabályozott hierarchikus és zárt közösségből tér haza, itthon pedig egy megváltozott család várja, mivel a távollévő hiányzó funkcióit kényszerűen átvéve a korábbi szerepek megváltoztak. Ilyenkor mindkét félnek nagy türelemre van szüksége, amíg a másik vagy alkalmazkodik az új helyzethez, vagy szépen lassan visszatérnek a missziót megelőző állapotokhoz. A kiesett családi, iskolai stb. eseményekhez történő felzárkózás szintén időigényes. Ebben az időszakban elsősorban a pszichológus, illetve a tábori lelkész szolgálat tud a leghatékonyabban segítni, illetve a katonacsaládok közössége, ahol a problémák megoszthatók. A misszió befejezése után 1 hónappal ezért célszerű egy utolsó családi napot rendezni.

4. FEJEZET

Interjúk

Pályamunkám színesebbé és változatosabbá tétele érdekében interjúkat készítettem olyan katonákkal, akik részt vettek missziókban és nem ellenezték, hogy véleményüket, észrevételeiket, valamint tapasztalataikat megosszam dolgozatomban.

Első interjúm:

Első interjúm a vártnál is izgalmasabban kezdődött. Egy közeli ismerősöm ajánlotta, hogy keressem fel a szóban forgó hölgyet, ugyanis egyedülálló anyaként vállalta el 1997-ben, hogy részt vesz az SFOR keretein belül a bosznia-hercegovinai misszióban. Őszintén megvallva rettentően felkeltette érdeklődésemet, hiszen itt egy olyan anyáról volt szó, aki hátrahagyta 11 éves kislányát 9 hónapra. Az interjút vele és szintén nyugállományú katona élettársával készítettem. A beszélgetés alatt derült ki számomra a váratlan információ, hogy Ők ketten odakint ismerkedtek meg, abban a misszióban kezdődött el kapcsolatuk, habár az férfinak akkor még felesége és családja volt Egerben. Mind a ketten egészségügyes altisztként szolgáltak, és előre eltervezett szándékukban állt, hogy egyszer külszolgálatot vállaljanak. A felkérés 1996. december közepén érkezett, azonnali válaszadási feltétellel. Az őrmester asszonynak 10 perc alatt kellett eldöntenie vállalja-e a kihívást. Vállalta. Elmondása szerint nem okozott túl nagy fejtörést a válaszadás, hiszen már nyáron szóba került otthon a téma, és megbeszélte az édesapjával, hogy egy esetleges külföldi misszió kapcsán lányát a nagyszülőre bízhatja.

Próbáltam mélyebben belemenni, mégis milyen érzés volt egy szem gyermekét hátrahagyni. Elmondta, hogy abban az időben nem volt semmije, épp egy csúnya válásból jött ki, mindene, ami a lakásában volt, kölcsön darab volt ismerősöktől, barátoktól vagy rokonoktól. Egyértelmű volt, hogy a fő motivációt számár a pénz jelentette, amivel új életet kezdhet. A hirtelen felkérés miatt – gyakorlatilag beugró volt, valaki helyett – csupán 1 hetes felkészítésen vett részt mielőtt 1997. Január 1-én megkezdte szolgálatát Tuzlában. Eredetileg 6 havi szolgálatot írt alá, de ezt még odakint meghosszabbította 3 hónappal, így összesen 9 hónapot töltött el Bosznia-Hercegovinában. A kontaktust abban az időben internet híján, telefonon és levelezésen keresztül tartották. A telefon drága volt, a levél pedig hosszú időbe telt mire megérkezett.

Rákérdeztem milyen lett a kapcsolata lányával, a hazatérést követően? Elmondta, hogy határozottan megromlott kettejük között a viszony, az addig harmonikus anya-lánya kapcsolat meggyengült és rosszabbá vált a távollét alatt. Igen egyszerű oknál fogva következett be a változás. Amíg az édesanya misszióban szolgált a nagypapa elkényeztette a lányt. A nagyszülő nem várta el unokájától, hogy takarítson, mosogasson vagy pakoljon el maga után. Az édesanya ellenben hazatérését követően visszaállt a régi rendre, a 9 hónapnyi lazaságot pedig nehéz volt feladni a gyereknek. Minimum 6 hónapra volt szükségük, mire zökkenőmentes lett a kapcsolatuk, de az anya szerint soha nem lett már ugyanolyan. Olyan nyomokat hagyott a távolság és az utána következő feszültségben telt hónapok, melyek örökre rányomták bélyegüket a viszonyukra.

1997-ben még a csírája sem volt meg a HTCSR-nek. Az őrmester asszony elmondása szerint abban az időben a parancsnokokra számíthattak felmerülő probléma esetén. Történt az eset, hogy egy váratlan bírósági tárgyalásra beidézték és haza kellett utaznia, melynek megszervezésére összesen 3 napja volt. Hirtelen kellett cselekedni, de mind a saját parancsnoka, mind a kontingens parancsnoka nagyon segítőkész volt, így időben sikerült megjelennie a tárgyaláson.

Amikor a szerelmi viszony kialakulására kérdeztem rá, elmondták, hogy szigorúan véve odakint megismerkedtek és felfigyeltek egymásra, sokat beszélgettek és megindult a vonzalom kettejük között, azonban tényleges kapcsolatra a hazatérés után került sor. A főtörzsőrmester házasságában ott alakult ki a bizalmatlanság és a romlás, amikor a visszatérést követően rádöbbent, hogy itthon maradt házastársa felélte a misszióban megkeresett pénz 80%-át. Érthetően ez olyan feszültséget generált kettejük között, melyet nem tudtak megbeszélni és válás lett a végkifejlet. Ezután szerette volna átkérni magát Székesfehérvárra, ahol új életet kezdett. Azonban nem támogatták kérelmét a költözés kapcsán, így leszerelt. A tapasztalatok ellenére az ő kapcsolatuk működik, a mai napig boldog párként élik együtt mindennapjaikat.

Interjú alanyom példáján elmondható, hogy még egy jól működő anya-lánya kapcsolat is meg tud romlani. Akkoriban családtámogató rendszer még nem működött, így az esetleges problémák megoldása egyedül a parancsnokok jóindulatán és a személyügyi részlegen dolgozó munkatárs hozzáértésétől múlott. A kapcsolattartás sokkal nehézkesebb és lassabb volt, mint ma. Összességében elmondható, hogy komoly fejlődésen mentünk keresztül, az előre lépés szinte kézzel fogható. Mégis van még hova fejlődnie a rendszernek.

Második interjúm:

Másik interjú alanyom Székesfehérváron az ÖHP-nál a Humánszolgáltató Iroda kialakításában és létrejövetelében játszott fontos szerepet. Egy kis történeti bevezetővel kezdtük beszélgetésünket. Elmondta, hogy 2006-ig a Humánpolitikai Főosztály egyik szakága foglalkozott a katonacsaládok segítésével, és a missziós katonák itthon maradt családtagjaival. Abban az időben nem beszélhettünk kialakult családtámogató rendszerről. Kezdeményezések csírája tapasztalható volt, de szervezeti szinten csupán egy melléktevékenységnek számított. A Humánpolitikai Főosztály 2006-os megszűnésével, azonban felmerült az igény egy „Családtámogató rendszer" kialakítására. Véleménye szerint a kapcsolattartás szükségessége volt a fő indok, ami életre hívta a rendszer létrehozatalát. A technikai fejlődés rohamosan fejlődött, egyre több családnak lett internetes hozzáférése, ennek ellenére 2006-ban még nem volt olyan széles körben elterjedt az internetes portálok használata. Azok a családok, akik nem rendelkeztek internet hozzáféréssel leginkább telefonon, vagy postai úton tudták tartani a kapcsolatot a külföldi országban szolgálatot ellátó katonával. A problémákra való gyors vagy azonnali reagálás nem volt mindenki számára megvalósítható.

Az interjú idejében alanyom párja éppen békefenntartói misszióját töltötte Cipruson. Elmondta, sok család ott véti az első hibát, hogy a misszió időtartamát bekalkulálják egy szigorú 6 hónapos keretbe. Ez közel sem fedi a valóságot. Amennyiben konkrétan meg szeretnék határozni meddig hat a család életére a misszió, akkor figyelembe kell vennünk a missziót megelőző 12 hetes felkészítést, a 6 hónapot amit a katona kint tölt, valamint azt az egyénenkénti változó 1-6 hónapig terjedő időszakot, ami a visszailleszkedéshez szükséges. Mindezt figyelembe véve egy külszolgálat időtartama 9 hónaptól, akár bő 1 évig is elhúzódhat.

Beszélgetésünk alatt kitértünk a missziós állomány tényleges létszámára párhuzamot húzva más nemzetek katonáival. Itthon a misszióra a katona jelentkezik, rosszabb esetben parancsba kapja, hogy mennie kell. Abban megegyeztünk, hogy a magyarok komolyan készülnek mind lelkileg, mind fizikálisan egy misszióra. Véleménye szerint, azonban egy brit vagy német katonának a legtöbb békefenntartói misszió inkább gyakorlatnak tudható be, hiszen ezeknek a nemzeteknek évtizedes tapasztalataik vannak idegen ország területén végzett külszolgálatok teljesítését illetően. A haderő létszámának köszönhetően valószerűtlen, hogy egy német katona 1 maximum 2 missziónál többön vegyen részt. Igen ritka esetekben figyelhető meg a rotálódás. Ellenben a Magyar Honvédségnél a misszióra alkalmas, hadra fogható állomány

létszáma szűkösebb. Vegyünk példának egy dandárt, ahol megközelítőleg 900 főt tudnak igénybe venni külszolgálatra. Az adott dandáron belül 4-5 fő a szakácsok létszáma, akik gyakorlatilag „tikk-takk”-ban váltják egymást a missziók alkalmával. Ez feszülté teheti az otthonokban a légkört, az ember haza sem ér, már mehet is vissza. Képtelen beleszokni egy adott környezetbe. Belekerül egy ördögi körbe, ami az elején izgalommal töltötte el, később a problémák jelentkezésekor frusztráltá tehette, a végén pedig, akár kialakulhat a „missziós függőség”. Könnyen válhat a katona a külszolgálatok rabjává, hiszen ez a feladat különbözik minden mástól, izgalmas, változatos, varázslatos a maga nemében. Nem utolsó sorban jó pénzkereseti lehetőség, és a katona misszióban érezheti magát igazán katonának, ahol megmutathatja férfias hozzáállását és talpraesettségét.

Az interjú utolsó felében szóba került a hazautazás kérdése is. Beszélgetőpartnerem feleségének még volt alkalma hazalátogatni karácsonykor, hiszen akkor még nem élt a 2012. január 1-vel bevezetésre került szabály, miszerint a féléves külszolgálatot teljesítő missziós állomány részére nincs hazautazás. Ez alól kivételt képeznek az ENSZ-missziók, mert azokat a szabadságolásokat más pénzkeretből oldják meg. Interjúalanyom nem osztotta azt a nézetet, hogy a hazalátogatások megvonása hasznos lenne abból a szempontból, hogy nem kell átélnie újra a búcsú fájdalmát és az elválásból adódó megrázkódtatást. Egyetértettünk abban, hogy akik nem szívesen élik át újra az elköszönés nehézségeit, azok nem éltek a hazautazás lehetőségével, ellenben akik pozitívan élték meg a viszontlátást, volt mibe kapaszkodniuk és feltöltődni a szeretteik körében.

Záró gondolatként megemlítette a Magyar Honvédségen belüli a csapatpszichológusok és hozzáértő szakemberek, valamint továbbképzési lehetőség hiányát a családtámogatás vonatkoztatásában.

Harmadik interjúm:

Harmadik alanyom a civil életben volt beosztottam. Réka egy fiatal, 25 éves hölgy, akinek a vőlegénye, Laci, törzsőrmester és 2005 óta vannak együtt. Már három misszióban vett részt, volt Irakban 2003-ban és Afganisztánban 2008-ban és jelenleg is Afganisztánban tartózkodik. Beszélgetésünk során rengeteg érzelmet tárgyaltunk meg, és több szempontból is összehasonlítottuk a 2008-as és 2012-es afganisztáni missziót. Kapcsolattartást mind két alkalommal telefonon, skype-on és email-ben oldották meg szinte napi rendszerességgel.

Az egyik fő téma itt is a szabadság alatt való hazalátogatás volt. 2008-ban párjának még volt lehetősége itthon tölteni 10 napot félidőben. Mindketten várták a viszont látást, feltöltődtek ez idő alatt, és a Laci is megnyugodott, hogy minden rendben van itthon. Itt is az volt a vélemény, hogy fájdalmas volt újra elbúcsúzni, de megérte és mindennél többet jelentett ez a kis együtt eltöltött idő. Ellenben a mostani helyzetben nagyon rossz, hogy ténylegesen 6 hónapot töltenek el egymás nélkül.

Beszélgettünk arról is, mik azok a témák, amiket elmondanak egymásnak a misszió alatt. Meglehetősen nyíltak egymással, Laci szeret tudni minden itthoni gondról és Réka sem szeretné, ha Laci megóvná azzal, hogy kevesebbet mond a valóságnál, legyen az bármennyire is veszélyes. Ellenben Ő is tudja, hogy valószínűleg vannak dolgok, amik rejtve maradnak előtte. Egyet értenek abba, hogy néha jobb tudni a rosszat, mint bizonytalanságban lenni.

Amire nagyon kíváncsi voltam, hogy milyen változások történtek kapcsolatukban a 2008-as Afgán missziót követően. Szerencsémre Réka nagyon őszinte volt és nyíltan vallott mindenről, ami kettejük között zajlott. Elmondta, hogy a kiutazás előtt – 3 éve – tökéletesen harmonikus kapcsolatban éltek, hatalmas volt a szerelem. Viszont a visszatérést követően minden megváltozott. Az első találkozás megtapasztalása után kezdődik a visszatérés legveszélyesebb és legnehezebb szakasza. Az első két hétben maga volt a pokol. Mindenen összevesztek, semmi nem volt jó, amit a másik csinált. Szükség volt egy kis időre, amíg újra összeszoktak. Azonban a várt fellendülés elmaradt. Réka úgy érzi, annak ellenére, hogy Laci megkérte a kezét, az első afganisztáni misszió óta kapcsolatuk folyamatosan halad a mélypont felé. Mindketten elképzelték a találkozás pillanatát, idealizált elképzeléseik voltak a helyzetről, a kapcsolatról, a másik viselkedéséről és az otthonról. Azonban ez a kép eltért a valóságtól, amelyet mind a ketten csalódottan fogadtak.

Rékánál is megfigyelhető a kapott önállósággal járó szabadság dilemmája. Új barátokat szerzett, fiatal lány révén élvezi a hétvégi bulikat és azt, hogy szabadidejében magával foglalkozhat. Fél, hogy ha párja idén Júniusban hazajön, újra „alá kell rendelnie magát" Lacinak, alkalmazkodni kell a „*mi"*-hez és tart attól, hogy nem lesz elég ideje az *„én"*-re. Réka elmondta, hogy Laci egyébként nem szokta meghatározni neki, mit csináljon szabadidejében. Ellenben Réka úgy érzi, hogy ha vőlegénye itthon van nem teheti meg, hogy kihúzza magát a közös programok alól azért, hogy helyette a saját barátaival járjon el programozni, szórakozni.

Amikor a katona elmegy misszióba, úgy képzeli „konzerválja” itthoni életét, hogy amikor visszatér, mindent onnan folytasson, ahol 6 hónapja abba hagyta. Legtöbbször ez nem így történik, főleg nem fiatalok esetében. Ők még könnyen tudnak új kapcsolatot kialakítani, nem köti őket eskü, közös gyerek, vagy komoly anyagi összetartozás. Van választásuk. A mostani visszatérést Réka vegyes érzésekkel fogadja. Bevallása szerint nem várja párját haza, és nem is hiányzik neki annyira, mint legutóbb. Fél a saját érzéseitől, félti szabadságát, függetlenségét.

Arra a kérdésemre, hogy felkereste-e Őt bárki, bármilyen formában a Honvédségtől, nemleges választ kaptam. Azt mondta, hogy ha tudomása lett volna családi napok szervezéséről, prevencióról vagy pszichológus segítségének lehetőségéről, akkor sem élt volna velük. Ellenben, mikor elmagyaráztam neki miért történhettek a változások a kapcsoltukban és erre fel tudtak volna készülni, ha szakember tanácsát kikérik, a válasza az volt, hogy ezekről a dolgokról jó lett volna tudni. Talán máshogy fogadta volna párját a hazatérés után és most nem állnának a jegyben járásuk felbontása előtt.

Rékáék példáján jól látszik, hogy a tájékoztatás nagyon fontos eleme a rendszer helyes működésének, azonban nem biztos, hogy elegendő, ha egy szórólappal fordulnak a családokhoz. Véleményem szerint hasznos lenne a felkészítő időszakba beépíteni az élet –vagy házastárssal való közös foglalkozást egy fél napos program keretében.

Az interjúk elkészítése során renget tapasztalatot és ötletet gyűjtöttem. Minden egyes emberrel való beszélgetésem kapcsán egyre jobban megerősödött bennem az érzés, hogy a már kialakult rendszerre szükség van, hiszen interjú alanyaim mindegyike élt át a távollét alatt, előtt és után olyan reakciókat és élt meg olyan helyzeteket, amilyenekről dolgozatomban említést tettem.

5. FEJEZET

Tudományos eredményeim, megoldási javaslataim a felvetett problémákra

Problémák javasolt megoldásai

- A ma már működő rendszer kiterjesztése a Magyar Honvédségre, így létrejöhetne egy **EGYSÉGESEN működő családtámogató rendszer**, amely magába foglalja a katonák és hozzátartozóik felkészítését a távollétre, a családok széles spektrumú támogatását annak ideje alatt, majd a családok újraegyesítésének segítségét. A rendszer alapeleme lenne, hogy összeköti a családot és a katonát, segít a mindennapos problémák megoldásában, támogatja az itthon maradt szülőt, házastársat a nélkülözést megkívánó hónapokban. Támogatás alatt nem feltétlen anyagi támogatást értek, hanem tanácsot, fizikai segítséget, útmutatást, lelki támaszt.
- A rendszerre szükség van, ez tagadhatatlan. Javasolt a kiterjesztése a Honvédség teljes egészére **állandó állománytáblás szervezeti elemek** létrehozásával. Figyelembe kell venni a működtetni kívánt irodák számát, melyekben szükséges egy vezető főtiszt, aki irányítja és összefogja a munkát. Továbbá az iroda nagyságától függően legalább 2-3 olyan ügyintéző, akik lebonyolítják a tényleges ügyfélfogadást, így megvalósítja a folyamatos munkatevékenységet. Nem mindenhol indokolt olyan nagyságú iroda létrehozása, mint a debreceni, de funkcióinak működtetésére mindenhol szükség van.
- A Debrecenben működő Irodát egyre szélesebb körben és változatos problémákkal keresték fel az adott helyőrségben élő katonák, családok. Szükséges lenne **kiterjeszteni az Irodát és annak funkciót** egy egységes, bármelyik helyőrségben élő család számára elérhető rendszerre. A debreceni iroda a földrajzi távolságok miatt nem tudja ugyanolyan hatékonysággal ellátni feladatát és tevékenységét az egész országban. Egy egyszerű példa, hogy egy székesfehérvári, vagy tati családnak elég kevés lehetősége van Debrecenbe utazni egy családi napi rendezvény alkalmából.
- Ahhoz, hogy a segítségnyújtás eredményes és hatékony legyen az élet bármely területén, célszerű lenne a **kapcsolatrendszer kiterjesztése**. Óriási előnyökkel és segítséggel járna, ha civil szervezetek segítségét is bevonnák a rendszerbe. Legyen szó

internetes – mobiltelefon, vagy – televíziós szolgáltatásokról, illetve non-profit szervezetekről, vagy a Vöröskeresztről.

- A családgondozás terén a megoldást egy **adatbázis létrehozásában** találom, mely tartalmazná az adott helyőrségben megtalálható összes lehetséges bölcsőde, óvoda és iskola listáját. Továbbá elérhetőek lennének az intézményekről referencia anyagok és a megismerésükhöz szükséges információk. Szintén a családgondozás kapcsán a rendszer kapcsolatot tarthatna fent a környező Munkaügyi Központokkal, így könnyítve meg a munka nélkül maradt családtag újra integrálását a munkaerőpiacon.
- Külföldi tapasztalatok alapján a rendszer mozgatórugója a **családsegítő önkéntesek** munkája. Sajnos társadalmunkban jellemző az alacsonyfokú szocializáció a katonai szervezetekben, a katonacsaládok nem ismerik egymást, így az önszerveződés sem indult meg. Végső megoldás lenne, ha a hozzátartozók egy szerveződés keretén belül tudnának együtt működni, így lehetőség nyílna számos mindennapi probléma kezelésére, mint a gyerekek alkalmankénti felügyelete, váratlanul felmerülő apró problémák megoldása, vagy csak egyszerűen beszélhetések, összejövetelek szervezése. Egy másik elérhető réteg lenne a misszióba vezényelt katonák nyugdíjas szülei. Ez a csoport motivált a tenni akarásban – hiszen saját gyermekéről is szó van – másrészről pedig lenne idejük a feladatokra koncentrálni, nem kellene összeegyeztetni azokat munkájukkal.
- Azok a családok is meg tudnák osztani egymással tapasztalataikat, akik több száz kilométerre laknak egymástól, ha létrehoznának egy **blogot**, melyhez a családtagoknak saját hozzáférésük lenne. Gyorsan és egyszerűen tudnának tapasztalatokat cserélni, elmondani egymásnak véleményüket, megosztani a másikkal félelmeiket, tanácsokkal szolgálhatnának egymásnak. Egy blog alapja lehetne akár az önkéntes csoportok szerveződésének is.

ÖSSZEFOGLALÁS

Összességében elmondható, hogy elindult egy folyamat, hogy kialakuljon a családtámogató rendszer. Sajnos ez nem egységes, hanem alakulatonként más és más, ami alulról jövő kezdeményezésen alapul. Még mindig leginkább hangsúlyos segítség a bajtársiasságon, barátságon alapuló kapcsolattartásban valósul meg az itthon maradt családtagok irányába. Az idő előre haladtával a technikai fejlődés elősegíti az ember közelibb kapcsolattartást, de ez a mindennapi problémamegoldást nem tudja elősegíteni a fizikai akadályok miatt. A legtöbb esetben nem kerülne pénzbe, hogy fejlődjön a rendszer, képes legyen támogatni a katonák könnyebb missziós szerepvállalását, csak ember központibb gondolkodásra lenne szükség, ami ki van terjesztve nemcsak a katonákra, hanem azok szeretteire is!

A katonai szervezet tagjának produktivitása a stabil, kiegyensúlyozott magánéleti háttér segítségével fokozatosan megnőne. A biztonságérzet megteremtése által a szervezethez, azaz a Magyar Honvédséghez való kötődés és lojalitás is megerősödne.

A dolgozatomban említett egyre sürgetőbb tényezők – mint a növekvő szerepvállalásunk missziókban – vetik fel egy olyan komplex humán szolgáltató, családtámogató rendszer létrehozását, amely más országok haderőiben már évek óta eredményesen működik. Továbbá a rendszerben kiemelt szerepet kell kapnia családtagok módszeres felkészítésének is.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom:

- Zelimir Pavlina, Zoran Komar: Katonapszichológia I. kötet, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2007.
- Zelimir Pavlina, Zoran Komar: Katonapszichológia II. kötet, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2007.
- Boldizsár Gábor alezredes: A békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre, Budapest, 2008.
- Kiss Zoltán László, Magyarok a békefenntartásban, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2011.
- Dr. Ambrus Péter: Az igazi misszió, Budapest, Alexandra Kiadó, 2010.
- Szlankó Bálint: Maximum nulla áldozattal - A Magyar Honvédség afganisztáni háborújának igaz története, Athenaeum 2000 Kiadó, 2011.
- Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája

Folyóiratok:

- Jakab György, Az MH 5. Bocskai István Lövészdandár Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családtámogató Rendszer kialakítása és működésének tapasztalatai
- Győri Barcsa Andrea: Békefenntartás a XXI. században. Sereg Szemle 2010/2.
- Urbán Nóra őrnagy: Fokozott pszichés veszéllyel járó missziós szolgálatok. Budapest, Honvédségi Szemle 2009/09
- Déginé Bulyáki Edit: A családtámogató rendszer lehetőségei a missziók támogatásában. Budapest, Honvédségi Szemle 2011/3
- Dr. Eleki Zoltán alezredes, Sárközi Zoltán nyá. őrnagy: A missziós állomány fizikai és pszichikai felkészítésének fontossága. Budapest, Honvéd altiszti folyóirat, 2010/2.

- Katona Tímea pszichológus főhadnagy pszichológiai felkészítésen szerzett tapasztalatai, 2009.
- Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság, Családsegítő Szolgálat 2009. 03. 27-ei jelentése

Internetcímek:

- http://bocskaidandar.hu/
- http://bocskaidandar.hu/rovatok/pszichologiai-rovat
- http://www.bocskaidandar.hu/rovatok/pszichologiai-rovat/58-rovatok

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS

Témaválasztás indoklása, téma aktualitása 1

A kutatás célja 3

A probléma felvetése 3

Hipotéziseim felállítása 4

Dolgozat felépítése 5

Kutatási módszerek 6

1. FEJEZET

Magyarország missziós szerepvállalása, és a misszióval járó pszichikai veszélyek 7

1.1. Magyarország részvétele a missziós békefenntartásban 7

1.1.1. NATO és a békefenntartás 7

1.1.2. Magyarország és a békefenntartás 8

1.2. A Missziós szolgálatteljesítés pszichikai veszélyei 11

Misszióban jelentkező stressz források 12

1.3. Stressz hatása és a Poszttraumás stressz szindróma (PTSD) 13

1.3.1. Stressz kezelése 14

1.3.2. Poszttraumás stressz szindróma (PTSD) 15

2. FEJEZET

A misszió legyen közös vállalkozás! 16

2.1. Kiutazás előtt 17

2.2. Misszióban 19

2.3. Hazatérés és visszailleszkedés 23

2.4. A katonai közösség pszichológiája 25

3. FEJEZET

Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családsegítő Rendszer 28

3.1. Előzmények 28

3.2. A rendszer alaprendeltetése és működésének elemei 29

3.3. Az Iroda fő feladatai 31

3.4. A rendszer létesítményei 35

3.5. A működés tapasztalatai 37

4. FEJEZET

Interjúk 40

5. FEJEZET

Tudományos eredményeim, megoldási javaslataim a felvetett problémákra 46

Problémák javasolt megoldásai 46

ÖSSZEFOGLALÁS 48

IRODALOMJEGYZÉK 49